

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

2012

Alena Hůlová

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra historických věd

Studijní program Historické vědy

Studijní obor České dějiny

Bakalářská práce

**Historie Borské věznice od jejího založení do
popravy generála Píky**

Alena Hůlová

Vedoucí práce:

Mgr. Václav Fronk, Ph.D.

Katedra historických věd

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2012

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2012

.....

Ráda bych poděkovala Mgr. Václavu Fronkovi, Ph.D. za vedení práce a poskytování rad při jejím zpracování. Zároveň bych ráda poděkovala Lukáši Palečkovi za poskytnutí informací a materiálů k tématu.

OBSAH

1	ÚVOD	1
2	DĚJINY VĚZEŇSTVÍ	4
2.1	Vězeňské soustavy (systémy)	4
2.1.1	Pensylvánský (filadelfský) systém	5
2.1.2	Newyorská neboli auburnská soustava	5
2.1.3	Progresivní (třídní) soustava.....	5
2.2	Vězeňství od 18. století v českých zemích	6
2.2.1	První kroky k humanizaci.....	6
2.3	Vězeňství v letech 1848-1918	11
2.3.1	Změny od 50. let 19. století do roku 1865	11
2.3.2	Změny po roce 1865.....	13
2.3.3	Vývoj vězeňství do roku 1918.....	14
2.3.4	Odkaz F. J. Řezáče českému vězeňství.....	17
2.4	Moderní základy vězeňství	18
2.5	Vězeňství v Protektorátu	20
2.6	Obnovení československého vězeňství	21
3	HISTORIE BORSKÉ VĚZNICE	23
3.1	První impulsy před zahájením stavby	23
3.2	Výstavba nové věznice	26
3.3	Zahájení provozu věznice	30
3.4	Popis komplexu a modernizace	30
3.5	Správa a zaměstnanci zařízení	33

3.5.1	Vrchní ředitelé s vojenskou minulostí	33
3.5.2	Ředitelé s právnickým vzděláním	36
3.5.3	Správci ústavu	38
3.5.4	Vězeňská péče a lékaři	39
3.5.5	Duchovní zaměstnanci	40
3.5.6	Učitelé.....	40
3.6	Ústavní řád a život odsouzených	42
3.6.1	Domácí řád pro odsouzené	42
3.7	Významné události v historii borské věznice	44
3.7.1	Omladináři a další političtí vězni	44
3.7.2	Vliv mnichovské dohody na trestnici Bory	45
3.7.3	Věznice Plzeň Bory po roce 1948.....	47
4	ŽIVOTNÍ PŘÍBĚH GENERÁLA PÍKY	47
4.1	Mládí a rodinná situace	48
4.2	Změna životní dráhy	49
4.3	Vojenská kariéra.....	50
4.4	Počátek „scénáře“ procesu	53
4.4.1	Křivá obvinění směřující k uvěznění	53
4.4.2	Rozhodnutí soudu	55
4.5	Reakce veřejnosti na odsouzení.....	56
4.6	Vyústění tragického osudu	57
4.6.1	Píkovy ostatky.....	58
4.7	Situace ve společnosti po justiční vraždě	59
4.8	Roky nadějí a čekání na generálovu rehabilitaci	60
4.8.1	Rehabilitace	61

5 ZÁVĚR	63
6 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ.....	65
6.1 Prameny:.....	65
6.2 Literatura:	67
6.3 Periodika, noviny:	72
6.4 Internetové odkazy:	73
7 RESUMÉ	74
7.1 Summary.....	74
8 PŘÍLOHY	75

1 ÚVOD

S tématem věznice Bory jsem se poprvé setkala během cyklu přednášek v rámci předmětu Dějin umění v českých zemích. Tato problematika mě natolik zaujala, že jsem se rozhodla pro bakalářskou práci na téma týkající se historie borské věznice. Ta se nachází na okraji Plzně a patří mezi významné stavební historické památky. Stala se prvním vězeňským ústavem vybudovaným v monarchii na základě pokrokových myšlenek ve vězeňství a ve druhé polovině 19. století se zařadila mezi jedno z největších trestních zařízení v Čechách. Tato architektonická stavba je nejen významnou dominantou města Plzně, ale její historie je pro mnohé ne zcela známá. Proto jsem se ve své práci rozhodla přiblížit širší veřejnosti dějiny borské věznice, ale i historii vězení, které se stalo mým výchozím tématem.

V prvním celku je mým cílem vytvořit ucelený přehled historie českého vězeňství od počátku 18. století do roku 1948, s pohledem do kontextu obecného vývoje z hlediska prolínání etap a uvedení souvislostí ovlivňujících vznik a vývoj plzeňské trestnice. Hlavním cílem v druhé části práce je dále poskytnout kontextuální náhled do dějin borské trestnice, od prvních návrhů na její stavbu, přes realizaci výstavby, zahájení provozu, seznámení s činností jednotlivých oddělení a s výkonem trestu. V období dějin věznice na Borech se stala v padesátých letech nečekaná první justiční vražda na území socialistického Československa, což bylo pro plzeňskou věznici nezvyklé, protože se zde doposud nepopravovalo. Jedním z hlavních cílů, který tato práce bude sledovat je přiblížení událostí poprav a jejich důsledků na pozdější vývoj společnosti. Tragický osud generála Heliodora Píky mne zaujal natolik, že jsem mu věnovala třetí část. V té se zabývám životem generála Píky od jeho narození, přes studentská léta, vojenské cesty a diplomatické úspěchy až po jeho smrt. Přiblížím Píkuv tragický osud, okolnosti kolem poprav, situaci ve společnosti a následnou generálovu úspěšnou rehabilitaci.

K dějinám vězeňství a borské věznice vyšla především literatura, která se věnuje jen samostatné dílčí problematice. Přehledné a propracované studie věnované českému vězeňství nejsou doposud k dispozici. Publikace, která se zabývá podrobnou i ucelenou historií plzeňské trestnice rovněž zatím nevyšla. Z tohoto důvodu jsem vycházela z dílčí literatury a dostupných dobových pramenů. Archivní dokumenty trestnice byly evidovány samostatně v rámci jednotlivých oddělení: ředitelství, duchovní správa, ústavní škola, správa trestnice atd. Toto členění jsem ve struktuře práce také použila. Základním zdrojem pro vypracování se mi staly časopisy *Historická penologie* a *České vězeňství* a také nepublikované rukopisy Karla Kašpara. Včetně této literatury jsem byla odkázána na studium dostupných materiálů ze Státního oblastního archivu v Plzni a na zapůjčené materiály ze soukromého archivu Karla Kašpara. Na první pohled se může zdát pramenná základna bohatá, ale opak je pravdou.

Značná část archivních dokumentů trestnice se bohužel nedochovala. Počátkem roku 1939 došlo po návrhu ředitelství trestnice ke skartaci, z jejich pohledu historicky bezcenných písemností. K další ztrátě dokumentů došlo v období Protektorátu Čechy a Morava. Písemnosti byly německými orgány odvezeny a pravděpodobně zničeny z důvodu likvidace kompromitujících materiálů. Dokumenty z počátku komunistické totality uložené v archivu Věznice Plzeň nebyly dosud archivně zpracovány. Všechny tyto skutečnosti mi zabránily historii borské věznice vypracovat v původně zamýšleném chronologickém a časovém rozsahu.

Po roce 1989 se generál Heliodor Píka stává vděčným tématem literatury. Tato literatura se mi stala vodítkem pro třetí část mé práce. O první dílo *Smrt generála* se zasloužil JUDr. Rastislav Váhala obhájce Heliodora Píky, ale i přítel celé rodiny. Cenné dokumenty k případu schraňoval a ukrýval dlouhé roky. Podařilo se mu v textu zachytit atmosféru doby a podat autentické svědectví. Přiblížil nám svůj

marný boj o záchranu generálova života. Vydání této publikace o vykonstruovaném procesu se však nedožil, vyšla až čtyři roky po jeho smrti. Další knihy s cennými informacemi, které jsem využila ke studiu byly od historiků Antonína Benčíka a Karla Richtera: Tragický osud generála Heliodora Píky a druhý výtisk Vražda jménem republiky, jedná se o doplněné vydání. Obě knihy popisují dopodrobna jeho hektický život, diplomatické cesty a pravdivé skutečnosti. Díky zpřístupnění komunistických archívů a možností zkoumání nejutajovanějších dokumentů autoři knihu Vražda jménem republiky rozšířili o nové údaje a pozadí událostí politického procesu a popravy československého vlastence Heliodora Píky. Nejnovější literatura Soumrak svědomí vyšla v Plzni u příležitosti výstavy se stejným názvem. Kniha podává přehledné základní informace o celém generálově životě od narození až po smrt. Seznamuje nás s rehabilitací a veřejným uznáním jeho zásluh. Pro doplnění znalostí jsem čerpala z knihy Karla Kaplana Nekrvavá revoluce, jenž se o Píkovi zmiňuje jen v rámci tématu politických procesů 50. let. Poslední studovanou knihou se stal Zločin a trest Jindřicha Francka. Ten píše o nejslavnějších kriminálních a politických případech, ani on nezapomněl na Heliodora Píku.

Celá práce je rozdělena na tři hlavní části, z nichž každá se zabývá konkrétní problematikou. Při zpracovávání jednotlivých částí použiji následující metody: první část, která je věnovaná historickému přehledu vězeňství, zpracuji převážně v kombinaci přístupu diachronního, na základě chronologického sledu proměn v průběhu sledovaného období a pomocí přístupu synchronního. Ten vývoj vězeňství analyzuje a shrne. A ve druhém oddílu použiji metody přímou, progresivní a retrospektivní. Ve třetí kapitole využiji ke zpracování tématického rámce mikroanalýzu spojenou s progresivní a přímou metodou.

2 DĚJINY VĚZEŇSTVÍ

2.1 Vězeňské soustavy (systémy)

Vězeňský systém je v dnešní době celek tvořený obecnými a zvláštními podmínkami věznění zajištěných dle zákonů a právních předpisů. Základním požadavkem je ubytování, hygiena, ošacení, stravování, zdravotní péče, vycházky a tělesná cvičení, kontakt s vnějším světem, náboženský život, užívání osobních věcí, pracovní a mimopracovní činnosti. Zvláštní podmínky se týkají klasifikace vězňů, diferenciací jednotlivých kategorií vězňů s ohledem na odlišné zacházení, účelu věznění, rozlišení pohlaví, věku, stupně narušení a kázeňských prostředků.¹

Vývoj penologických systémů zpočátku kladl důraz pouze na disciplínu, bezpečnost, společnou práci a z toho plynoucí odměňování. Na pohlaví, věk, zdravotní a výchovné potřeby se nebraly ohledy. Společný život odsouzených v žalářích vedl ještě k většímu „zkažení“ dotyčných.²

V druhé polovině 18. století se usilovalo o reformy ve vězeňství, které by zlepšily nevyhovující stav a přispěly k napravení dosavadních podmínek uvězněných. Reformní hnutí vzniklo v anglosaských zemích z podnětu zakladatele Angličana Johna Howarda. Z vlastní zkušenosti znal způsoby zacházení s vězni, a proto po propuštění z francouzských galejí bojoval za zlepšení dosavadních podmínek. V tzv. prvním vězeňském systému požadoval zavedení školní a náboženské výuky, rozdělení napravitelných proviněných

¹ KÝR, Aleš: Věznění a vězeňství. Historická penologie (časopis Institutu vzdělávání - Kabinetu dokumentace a historie VS ČR) [online]. 2006, roč. 2006, č. 1, s. 2 [cit. 2012-04-06]. Dostupné z: http://ivvs.cz/_uploaded/files/43/HP01_2006.pdf

² KÝR, A.: Věznění a vězeňství. Historická penologie (časopis Institutu vzdělávání - Kabinetu dokumentace a historie VS ČR) [online]. 2006, roč. 2006, č. 1, s. 2-3 [cit. 2012-04-06]. Dostupné z: http://ivvs.cz/_uploaded/files/43/HP01_2006.pdf

od nenapravitelných a jejich zaměstnávání. Prostřednictvím snah o vylepšení postupně docházelo ke vzniku několika vězeňských soustav, z nichž mezi nejvýznamnější se řadí: pensylvánská, auburnská a třídní.³

2.1.1 Pensylvánský (filadelfský) systém

Soustava vznikla v zásadě z podnětů Benjamina Franclina roku 1776 v Pensylvánii. Pensylvánský nebo-li filadelfský systém spočíval v co nejpřísnější izolaci uvězněného od ostatních spolu s možností zaměstnávání a zároveň možností pohybu. Nevýhodou tohoto typu uvěznění při realizaci však bylo vyvolávání dvou krajních mezí. V prvním případě docházelo k celkové izolaci dotyčného bez jakékoliv činnosti. V druhém extrému byl naopak vězeň přetěžován. V takových podmínkách vydržel jedinec bez poškození svého zdraví maximálně pět let. Částečně se tento systém využíval i v Rakousku.⁴

2.1.2 Newyorská neboli auburnská soustava

Název soustavy byl přejat z městečka Auburn v Americe. Klíčovým prvkem soustavy se stal zákaz rozhovorů vězňů. K dodržování zákazu docházelo jen za doprovodu donucovacích prostředků a trestů. Přísná kázeň vedla výhradně k vnějšímu polepšení. Odsouzení v průběhu dne společně pracovali, ale nesměli mezi sebou komunikovat. Noc trávili osamoceně. Soustava mlčení byla ve většině případů nevhodná a neúčinná, což zjistili i ředitelé příslušných věznic.⁵

2.1.3 Progresivní (třídní) soustava

Mezi poslední a nejmladší model vězení patřil tzv. třídní systém, který se vyvíjel od 40. let 19. století. Trest se vykonával

³ KAŠPAR, Karel: *Z historie útvaru SNV Plzeň*, Útvar SNV Plzeň 1978, s. 8.

⁴ KAŠPAR, K.: *Z historie útvaru SNV Plzeň*, s. 8.

v několika stupních: v samovazbě, společné vazbě, přechodném ústavu a podmíněném propuštění. Odsouzené diferencoval do jednotlivých disciplinárních tříd dle závažnosti zločinu a především stavu morálky. První třída byla stanovena pro nejhorší vězně a čtvrtá pro ty nejlepší. Dále hodnotil dodržování dobrého chování i pracovní nasazení. To dotyčným umožňovalo postupné propracovávání do vyšších tříd systému, které pro ně znamenaly i větší výhody. Stanovování odpovídající klasifikace odsouzených bylo velmi obtížné. K efektivní realizaci polepšování jedinců se používal tento systém ve věznicích do maximálního počtu 300 vězňů. Nejlepších úspěchů dosahovala v 19. století věznice v Genfu s kapacitou do 60 vězňů. Na základě progresivní soustavy byla také vybudována nová věznice v Plzni.⁶

2.2 Vězeňství od 18. století v českých zemích

2.2.1 První kroky k humanizaci

Vývoj státního aparátu i narůstající míra byrokratizace umocněná snahami o sjednocení všech důležitých institucí se svým prostřednictvím promítaly do vydávání nových zákoníků, tak rovněž jednotlivých zákonů, směrnic, nařízení a vyhlášek. Tímto způsobem ovlivňovaly systém soudnictví i vězeňství.⁷

Zásadní význam měl nový hrdelní zákoník Josefa I. vydaný roku 1707 pod názvem „Constitutio Criminalis Josephina“. Tento řád zavedl závazné podmínky týkající se existence a zároveň fungování hrdelních institucí. Stanovené podmínky však řada soudů nesplňovala, z tohoto důvodu došlo k jejich výraznému úbytku. Například v roce 1775

⁵ KAŠPAR, K.: *Z historie útvaru SNV Plzeň*, s. 8.

⁶ KAŠPAR, K.: *Z historie útvaru SNV Plzeň*, s. 8.

⁷ FRANCEK, Jindřich a Karel RICHTER: *Zločin a trest v českých dějinách: od prvních stop osídlení až po současnost*. 3. Praha: Rybka Publishers, 2002, s. 24-62. *Prameny k dějinám vězeňství*, Státní ústřední archiv v Praze, Praha 1994, s. 6-8.

byl z původních 383 hrdelních soudů počet snížen na pouhých 29. Změny vyvrcholily roku 1787, kdy v krajských městech byly zakládány kriminální soudy a vrchní kriminální soudy neboli apelační, jejichž součástí byly vlastní věznice.⁸

„Teprve tereziánský zákoník přerušil tradici starého českého práva a v plném rozsahu je nahradil.“⁹ „Constitutio Criminalis Theresiana“ vydala Marie Terezie roku 1768. Zákoník vycházel z řádu Josefa I. a navazoval na trestní právo rakouské Constitutio Criminalis Ferdinanda vydané už roku 1656. Hlavní myšlenkou Theresiány bylo potrestání proviněného pomstou za způsobenou škodu. Právní předpis jako důkazní prostředek upevnil použití tortury a stanovil pro ní společná pravidla i způsoby užívání. Zákoník obsahoval rozdělení mučení dle stupňů, jejich aplikaci a návody doprovázené kresbami. „Nejlehčí byla vazba čili šněrování rukou...utahováním šňůry omotané kolem předloktí. Přiložení palečnic bylo ale bolestivější. Třetím stupněm bylo drcení nohou tzv. španělskou botou. To byl nástroj skládající se ze dvou želez zaoblených do tvaru lýtek...vybavených vnitřními hřeby. Tyto předměty doplňovaly různé drtiče kloubů, které působily značnou bolest ozubenými hřeby. Tzv. suché trápení na žebříku, při němž docházelo k vykloubení rukou a poškození svalů bylo dalším stupněm. Tzv. světlé trápení...provinilce kat páčil na žebříku svazky svíček.“¹⁰ Uložené tresty byly velice kruté, stále v nich přežívá systém tvrdých feudálních trestů. Mimo trestu vězení se začaly používat i tresty nucených prací. V té době se také velice často uděloval trest smrti a to i za menší delikty například krádeže.¹¹

Zlom nastal za vlády syna Marie Terezie. Josef II. ovlivněný osvícenskou filosofií podnikl první kroky vedoucí k humanizaci vězeňství

⁸ FRANCEK, J., RICHTER, K.: *Zločin a trest v českých dějinách*, s. 28-35.

⁹ VLČEK, Eduard: *Dějiny trestního práva v českých zemích a v Československu*. Brno: Masarykova univerzita, 1993, s. 28.

¹⁰ FRANCEK, J., RICHTER, K.: *Zločin a trest v českých dějinách*, s. 46.

a soudnictví. Roku 1787 vydal dokonale propracovaný a stručný „Všeobecný zákoník o zločinech a trestech na ně“. Zákoník se inspiroval spisem Caesara Beccaria „O zločinech a trestech“.¹² Na rozdíl od tereziánského zákoníku se tresty hodnotily na základě úměrnosti mezi společenskou nebezpečností zločinu a trestem, který usiloval o převýchovu delikventa, ale neměl být chápán jako pomsta či odvěta. Josef II. rovněž prostřednictvím předpisů zrušil trest smrti a místo něj zavedl dnes nazývaný trest odnětí svobody rozdělený do tří stupňů na nejtěžší, tuhé a zmírněné.¹³

Nejtěžší stupeň vězení vypadal následovně: vězeň byl zakotven po celý den ke stěně železnou obručí umístěnou kolem boků a nohy mu poutala těžká železa, která znemožňovala pohyb. Strava zahrnovala jen chléb a vodu. Postel v nejtěžším vězení tvořila holá dřevěná prkna. Vězeň byl během odpykávání trestu izolován, měl zakázáno s někým mluvit. V tzv. tuhém vězení oproti nejtěžšímu používali lehčí železa a odsouzený měl nárok dvakrát za týden na půl libry masa k chlebu a vodě. Nejlehčímu druhu uvěznění se říkalo zmírněné, dotyčný měl nejlehčí železa, stravu dostával o trochu pestřejší i návštěvy mohl pod dozorem přijímat.¹⁴

Problematikou vězeňství se zabýval též Kriminální soudní řád zavedený roku 1788. Ten upřesnil zacházení s vězni a především s dotyčnými vyšetřovanými, přiznal jim možnost výdělku, vlastního stravování a zabezpečil lékařskou péči. Další úpravou stanovil možnosti předčasného propuštění z vězení na základě dobrého chování. Opuštění například až poloviny trestu mohlo nastat jedině po rozhodnutí vrchním

¹¹ VLČEK, E.: *Dějiny trestního práva v českých zemích a v Československu*, s. 28.

¹² VLČEK, E.: *Dějiny trestního práva v českých zemích a v Československu*, s. 29.

¹³ KAŠPAR, K.: *Z historie útvaru SNV Plzeň*, s. 5.

¹⁴ KAŠPAR, K.: *Z historie útvaru SNV Plzeň*, s. 5.

kriminálním soudem, který snížil či prominul navrhnutý trest z důvodu předpokládaného polepšení odsouzeného.¹⁵

Za zmínku stojí v roce 1790 zrušení tělesných trestů vykonávaných na veřejnosti a odstranění hojně využívaného trestu přikování.¹⁶

Na josefínský kriminální řád navázal tzv. Západohaličský trestní zákoník, který měl platnost skoro v celé habsburské monarchii. Tento zákoník provedl mimo jiné jen malé úpravy na převzatém josefínském. Přesto jeho významnou složkou se stalo omezení pravomocí vrchnostenských soudů a zavedení nového řádu do věznic i celého vězeňství. Dalším krokem tohoto předpisu bylo rozdělení trestních činů na zločiny a přestupky. *„Trest smrti zrušený Josefem II. se obnovuje v roce 1795 jako řádný trest za velezradu a trestní zákon z roku 1796, tzv. západohaličský, zavádí jako tresty za zločiny trest smrti...“*¹⁷ Do roku 1848 byl znovu zaveden trest smrti uplatněný ve 450 případech, to připadá v průměru na deset případů ročně. Toto opatření však nemělo výrazný vliv na vývoj zločinnosti. *„...a žalář, nejtěžší, tuhý a zmírněný.“*¹⁸ Délka trestu se v té době lišila pouze doživotím či dočasným uvězněním, které trvalo od jednoho měsíce až do dvaceti let. *„Se žalářem je vždy spojená práce, těžší nebo lehčí podle povahy trestu.“*¹⁹

Přestoupením platného zákoníku, neboli přestupkem, mohly být dotyčnému uloženy následující tresty: v podobě propadnutí zboží, pokuty, bitím, ztrátou svých práv, vězením nebo vypovězením z místa či země. Trest vězením se v tomto případě členil na obyčejný a tuhý. Rozdíl mezi nimi nastal ve způsobu uvěznění. V obyčejném se vůbec nepoužívaly okovy a pouta a v tuhém jen lehké okovy na nohy. *„Vězení*

¹⁵ Tamtéž, s. 6.

¹⁶ Tamtéž, s. 6.

¹⁷ Tamtéž, s. 6.

¹⁸ KAŠPAR, K.: *Z historie útvaru SNV Plzeň*, s. 6.

¹⁹ KAŠPAR, K.: *Z historie útvaru SNV Plzeň*, s. 7.

se užívalo do 18. století jako zajišťovací vazby k zabezpečení provinilce pro rozsudek a exekuci.²⁰ Soudem uložený trest se pohyboval v rozpětí od jednoho dne do šesti měsíců.²¹

Hygienické podmínky ve věznicích a ustanovení úředních kontrol se staly též předmětem změn, konkrétně roku 1781. Nařízení zavádělo pravidelné kontroly vězení, úpravy v oblasti prostornosti, vzdušnosti a čistoty cel. Na přelomu století se pozornost přenesla k adaptacím života trestanců ve vězení. Úpravy se týkaly jak stravování, spaní, tak pracovních odměn. Po roce 1810 vybavení lůžka zahrnují opět slamníky, prostěradla, polštáře. Stravu musí tvořit třikrát za týden moučné jídlo a jednou týdně masité. „Z pracovní odměny se polovina ukládá až do propuštění odsouzeného, z druhé poloviny si může odsouzený kupovat vedlejší požitky.“²² Od roku 1827 měl každý vězeň právo číst vzdělávací a modlitební knihy nejen o víkendech, ale i ve všedních dnech, mimo svou pracovní dobu.²³

Císař Ferdinand V. souhlasil se svoláním ústavodárného Říšského sněmu, kde se jednalo také o trestu smrti. Návrh na jeho zrušení byl většinou hlasů potvrzen a následně zapracován do připravovaného textu ústavy. Nastupující císař František Josef I. však návrh ústavy nepřijal a v oblasti trestního práva navázal na byrokratický systém císaře Františka II. za pomoci ministra Alexandra Bacha.²⁴

²⁰ FRANCEK, J., RICHTER, K.: *Zločin a trest v českých dějinách*, s. 40.

²¹ VLČEK, E.: *Dějiny trestního práva v českých zemích a v Československu*, s. 31.

²² KAŠPAR, K.: *Z historie útvaru SNV Plzeň*, s. 7.

²³ KAŠPAR, K.: *Z historie útvaru SNV Plzeň*, s. 6 -7.

²⁴ KÝR, Aleš: *Památník Pankrác: Historická expozice: Utváření vězeňského systému. Historická penologie (časopis Institutu vzdělávání - Kabinetu dokumentace a historie VS ČR)* [online]. 2003, roč. 2003, č. 1, s. 4-6 [cit. 2012-04-06]. Dostupné z: http://ivvs.cz/_uploaded/files/43/HP01_2003.pdf

2.3 Vězeňství v letech 1848-1918

Revoluční rok 1848, v historii všeobecně známý jako „Rok revoluce“ se stal obdobím sérií nepokojů, posilovaných rostoucími požadavky utlačovaných národů a převratných proměn, například formováním moderní občanské společnosti, koncem feudalismu, zavedením centralizovaného bachovského absolutismu a pokrokem ve sférách vězeňství a s ním těsně souvisejícím soudnictví.²⁵

V průběhu tehdejší doby začalo prosazování všeobecného práva inspirovaného římským, narůstaly změny v oblasti soudnictví, dále prostřednictvím státu docházelo k nahrazování nejednotného systému propracovaným systémem vězeňským. Josefínský obecný trestní předpis o zločinech a jejich trestání, ze kterého se i později čerpalo bez větších úprav, výrazně omezil pravomoci vrchnostenských soudů a reorganizoval vězeňství. V roce 1848 byly tyto soudní úřady s vlastními věznicemi jednou provždy zrušeny. Některé stavovské či městské věznice stát zrušil a zbývající podrobil procesu zestátnění. Zestátnění vězeňství i soudnictví vyvrcholilo v habsburské monarchii v padesátých letech devatenáctého století. K postupnému budování věznic docházelo podle koncepce tzv. pavilónového systému cel, který se používá do dnešních dob. Vězeňské cely jsou zabezpečeny ocelovými dveřmi a okénky s mřížemi.²⁶

2.3.1 Změny od 50. let 19. století do roku 1865

Bachovský absolutismus přinesl prostřednictvím stanovených předpisů mnoho změn nejenom do vězeňství. Například císařský patent číslo 165/1854 říšského zákoníku, který opět zavádí za překročení hranice zákona trest smrti a nápravu vězením. Další trestní patent číslo 117/1852 se výjimečně na našem území udržel téměř sto let. Na celý

²⁵ ČAPKA, František: *Dějiny českých zemí 1800-1918*, Brno : Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta, 2003, s. 62-76.

system vězeňství dohlíželo od roku 1852 ministerstvo vnitra nazývané také státním ministerstvem. V padesátých letech se objevuje znovu zájem o zlepšení stravování a zajištění vzdělávání vězňů. Úřady, které dříve řídily finanční, politickou a justiční správu, nahradila nová organizace.²⁷

Prvního července 1850 se staly základem nového soudnictví městské okresní soudy v čele se soudcem a vlastním vězením. Postupem času bylo fungování i struktura těchto soudních institucí novelizována prostřednictvím úprav, osamostatňování, rušení s opětovným obnovením. Roku 1898 městské delegované okresní soudy vymizely a nahradily je tzv. okresní soudy. Autor uvedl, že označení městský delegovaný okresní soud platilo pro soudy zřízené a působící v sídlech sborových soudů první stolice. Tyto soudy byly převzaty tzv. okresními z důvodu nového soudního řádu. V souvislosti se změnami v justiční správě vzniklo v padesátých letech četnictvo, které svou činností podpořilo vězeňství skrze dalších prostor sloužících k uvěznění.²⁸

„Základem rakouského a později československého trestního práva se stal trestní zákon ze dne 27. 5. 1852 číslo 117 ř. z. Byl novelou trestního zákoníku z roku 1803 a lišil se od něho hned v několika směrech: pojednával již jen o právu hmotném a ponechal procesní právo zvláštní úpravě, zlikvidoval některé feudální přežitky, na rozdíl od zákoníku z roku 1803 rozlišuje již nejen zločiny a přestupky, ale i přečiny.“²⁹ Zákonem uvedené přečiny a přestupky se trestaly konkrétně ve vězeních okresních soudů. Dotyčnému zde mohlo být uloženo uvěznění v rozpětí od dvaceti čtyř hodin až do šesti měsíců. V tomto případě se okresní vězení dělilo na dva typy na prosté a tuhé. Tuhé vězení mělo přísnější režim, využívaly se například pusty, těžší práce, samovazba, tvrdé lůžko, temnice či bití. „Zákon trestný o zločinech,

²⁶ *Prameny k dějinám vězeňství*, s. 6-8.

²⁷ VLČEK, E.: *Dějiny trestního práva v českých zemích a v Československu*, s. 31-32.

²⁸ FRANCEK, J., RICHTER, K.: *Zločin a trest v českých dějinách*, s. 62-67.

²⁹ VLČEK, E.: *Dějiny trestního práva v českých zemích a v Československu*, s. 31.

přečinech a přestupcích“ stanovil za zločin trest žalářem ve věznicích krajských soudů za předpokladu, že doba nepřesahovala výši jednoho roku. Přesahoval-li vyměřený trest odsouzeného délku jednoho roku používaly se v této situaci trestnice.³⁰

Rovněž v trestnicích platily zásady diference žaláře na žalář a těžký žalář. Zákon zohledňoval ve výkonu trestu zakování nohou trestance železnými okovy. Dále zakazoval komunikaci s lidmi nezajišťujícími výkon trestu, měl možnost uplatnění přísnějších praktik v podobě půstu, samovazby, tvrdého lůžka či temnice na nezbytnou dobu pro nenapravitelné a násilně se chovající jedince. Mezi nejčastější pomůcky 19. století ve věznicích patřila i svěrací kazajka. Ke zrušení těžkého žaláře s řetězovými pouty na nohou a trestu bití došlo až roku 1867 zákonem číslo 131. V něm se uvádí, že trestanci „...*mohou příště za trest disciplinární do okovů dáni býti jen pro chování zvláště spurné, násilné nebo takové, jímž jiné popuzují, aneb tehda, kdyby chtěli utéci nebo by činili přípravy k útěku; může se to však státi jen na čas a ne na déle, nežli toho největší potřeba vyhledává.*“³¹ Později se pouta na ruce či nohy používala zejména v záležitostech při eskortování vězně.³²

2.3.2 Změny po roce 1865

Na příkaz císaře roku 1865 vstupuje v platnost zákon číslo 109/1865 říšského zákoníku vydaný státním ministerstvem. Toto nařízení zavedlo nejenom záměnu nejvyšší správy vězeňství, tzn. dohled již nevykonávalo ministerstvo vnitra, ale zajišťoval odbor ministerstva spravedlnosti. Pod jeho řízením vznikl úřad generálního inspektora věznic, do kterého nastoupil na dobu dvou let baron Anton

³⁰ FRANCEK, J., RICHTER, K.: *Zločin a trest v českých dějinách*, s. 65-66.

³¹ FRANCEK, J., RICHTER, K.: *Zločin a trest v českých dějinách*, s. 66.

³² KAŠPAR, K.: *Z historie útvaru SNV Plzeň*, s. 6-7.

Huye-Glunec.³³ Po něm agendu tohoto úřadu zajišťoval vězeňský resort na ministerstvu spravedlnosti.³⁴

Tento zákon také upřesnil organizační strukturu ve vězeňských zařízeních. Nejvyšší funkci zastával ředitel ústavu, který měl zodpovědnost za fungování celé instituce, řídil výkon trestu a navrhoval jmenování ostatních zaměstnanců. Důležité a zároveň nepostradatelné byly pro chod ústavu profese lékaře, učitele, duchovního správce, inspektora vězeňské stráže. Další skupinu tvořili vrchní dozorcí, dozorcí a pomocní dozorcí. Hospodářskou činnost ve věznici zajišťoval správce, další práci v administrativním úseku zastávali adjunkt a kontrolor. V té době vzniklo rovněž nové pracovní místo pro domácího komisaře ústavu, který prováděl dohled nad výkonem trestu, kontroloval dozorčí stráž a dohlížel na plnění pracovních povinností správních úředníků. Ve věznici fungoval jako tzv. inspekční orgán podřízený samotnému ministerstvu spravedlnosti. Jmenovaným se mohl stát jedině předseda soudu nebo státní zástupce. Domácí komisař podepisoval všechny úřední dokumenty, prováděl kontrolu vězeňského zařízení a následně vypracovával zápis, který předal příslušnému ministerstvu. Přestože měl povinnost minimálně dvakrát do měsíce vykonat kontrolu, často se stávalo, že tuto funkci plnil jen formálně.³⁵

2.3.3 Vývoj vězeňství do roku 1918

Rakousko-uherským vyrovnáním se podstatně změnil státoprávní charakter habsburské říše. Dva centralizované státy spojovala osoba císaře a společně spravovaná ministerstva zahraničních věcí, financí

³³ KAFKOVÁ, Alena: Přehled funkcí státní správy odpovědných za vězeňství... *Historická penologie* (časopis Institutu vzdělávání - Kabinetu dokumentace a historie VS ČR) [online]. 2004, roč. 2004, č. 5, s. 6 [cit. 2012-04-06]. Dostupné z: http://www.ivvs.cz/_uploaded/files/43/HP05_2004.pdf

³⁴ FRANCEK, J., RICHTER, K.: *Zločin a trest v českých dějinách*, s. 66. KAŠPAR, K.: *Z historie útvaru SNV Plzeň*, s. 9.

³⁵ KAŠPAR, K.: *Z historie útvaru SNV Plzeň*, s. 18-19.

a vojenství, ale vězeňství se na rozdíl od nich vyvíjelo v Rakousku a Uhersku odděleně.³⁶

Druhou polovinu 19. století vyplňovaly většinou podstatná nařízení související s vězeňstvím. Roku 1867 vyšel předpis číslo 4459 zabývající se podmínkami odnětí trestu svobody politických vězňů. Odsouzených za případné politické vzpoury, rušení veřejného pořádku, velezrady a další proti-politické činy. Výnos rovněž upřesňoval výhodná práva politických trestanců v průběhu uvěznění. A to disponovat vlastním oděvem, upravovat si stravování dle svých voleb a též dobrovolně se rozhodovat o svém zařazení do pracovního procesu.³⁷ Například zákon číslo 43/1872 o zásadách a výkonu samovazby.³⁸ O rok později vešel v platnost zákon číslo 108/1873 o policejním dohledu nad tuláky, zahaleči a nad propuštěnými vězni, kdy policejní dozor značnou měrou zasahoval do osobních záležitostí propuštěného. Ten byl omezován v pobytu a kdykoliv se musel podrobit domovní prohlídce.³⁹ Roku 1885 bylo legislativně upraveno použití donucovacích pracoven pro nezaměstnané a vytvoření tzv. robotáren dle zákona číslo 90/1885 pro propuštěné trestance, kam mohli být na dobu tří let umístěni.⁴⁰

Trest smrti byl udělován povětšinou za zločiny velezrady, veřejného násilí, vraždy, loupežné vraždy a žhářství. Používané zásady více rozšířil zákon číslo 134/1885 úmyslným poškozením majetku, zdraví a ohrožením jiných životů třaskavinami. Tyto popravy se zejména vykonávaly dvěma způsoby. Buď oběšením nebo výjimečně v době války zastřelením, například na nádvoří vrchního zemského soudu v Praze či v sídlech krajských soudů.⁴¹

³⁶ PÁNEK, Jaroslav a Karel RICHTER. *Dějiny českých zemí: od prvních stop osídlení až po současnost*. 1. Praha: Karolinum, 2008, s. 264-265.

³⁷ VLČEK, E.: *Dějiny trestního práva v českých zemích a v Československu*, s. 58.

³⁸ FRANCEK, J., RICHTER, K.: *Zločin a trest v českých dějinách*, s. 66.

³⁹ VLČEK, E.: *Dějiny trestního práva v českých zemích a v Československu*, s. 33-35, 58.

⁴⁰ FRANCEK, J., RICHTER, K.: *Zločin a trest v českých dějinách*, s. 67.

⁴¹ FRANCEK, J., RICHTER, K.: *Zločin a trest v českých dějinách*, s. 67.

Rozsudek smrti byl přijímán veřejností s velkými rozpaky, uvědomovali si jeho nezbytnost, ale také možnost justičních omylů a vražd.⁴²

„Filozof T. G. Masaryk na jedné ze svých přednášek roku 1895 řekl: Nezabiješ – i duše zločinců jsou nesmrtelné. Popravy jsou nejd'ábelštější druhy zabití, poněvadž schvalují je lidé vládnoucí s úplným klidem a rozmyslem, s dostatečnou lhůtou pro udělení milosti, pod ochranou bodáků. Jsou to nejsurovější zbytky středověké inkvizice. Statistiky, snažící se dokazovati blahodárné účinky trestu smrti na zmenšení zločinnosti, jsou neúplné, nepravdivé a nevědecké.“⁴³

V tomto období se vyskytly čas od času případy potlačování politických odpůrců a jejich věznění. Největším soudním procesem se stal proces se členy tzv. Omladiny v devadesátých letech.⁴⁴

Koncem 19. století byly k dispozici pro výkon trestu trestnice pro muže konkrétně Bory u Plzně, Kartouzy, Mírov, Svatováclavská věznice v Praze a jediná ženská trestnice v Řepích.⁴⁵

Poslední změnou do roku 1918, která se významně dotkla celého systému vězeňství, se stala první světová válka. Její vypuknutí provázela řada zvrátů nejen v soudní správě. V této době došlo k převzetí trestních činů vojenskými soudy a k aplikaci disciplinárního režimu na dosavadní trestní zákony. Vězeňská zařízení se také zaplňovala velkým množstvím odpůrců samotné monarchie a války, přičemž docházelo i k výkonům trestů smrti. Bezprostřední stav ve věznicích doprovázel nejenom dramaticky se zhoršující vývoj událostí, ale i nedostatek materiálních a potravinových prostředků. Ke změně situace

⁴² FRANCEK, J., RICHTER, K.: *Zločin a trest v českých dějinách*, s. 67-68.

⁴³ FRANCEK, J., RICHTER, K.: *Zločin a trest v českých dějinách*, s. 68.

⁴⁴ KÝR, A.: *Památník Pankrác: Historická expozice: Utváření vězeňského systému. Historická penologie (časopis Institutu vzdělávání - Kabinetu dokumentace a historie VS ČR)* [online]. 2003, roč. 2003, č. 1, s. 6 [cit. 2012-04-06]. Dostupné z: http://ivvs.cz/_uploaded/files/43/HP01_2003.pdf

se dospělo roku 1917 s pomocí obnoveného parlamentu. Ten se zasloužil 14. července téhož roku o zrušení rozsudků vyhlášených vojenskými soudy.⁴⁶

2.3.4 Odkaz F. J. Řezáče českému vězeňství

Ve vyspělých státech Evropy i Ameriky byl zájem zlepšit systémy ve vězeňství, s trestanci zacházet humánnějším způsobem a komplexně působit na odsouzené za účelem dlouhodobějšího polepšení. Z tohoto důvodu se usilovalo o zavedení pedagogického vzdělávání vězňů na etickém základu. Zároveň o zlepšení péče o nově propuštěné, aby nedocházelo k recidivám v trestné činnosti.⁴⁷

České vězeňství se již v 19. století posunulo kupředu. Rozdíl nastal při stanovení trestu, který následovala i účelná náprava. Postupovalo se dle občanského a trestního zákona a samozřejmě dle výchovatelských zásad. Na základě těchto složek se zrodil nový způsob vězeňství.⁴⁸

Po celém světě vycházelo nespočet nařízeních, výnosů, zákonů a reform. V tomto duchu se nese i práce F. J. Řezáče, který se ztotožňuje s následující citací: „*Reforma vězení se dostavuje téměř současně se vznikem vězení samého.*“⁴⁹

V našich zeměpisných šířkách se o žádném významném díle a jeho tvůrci dlouho nevědělo, až v polovině dvacátého století se jen náhodou narazilo na pozoruhodnou osobnost a jeho odkaz. F. J. Řezáč

⁴⁵ *Prameny k dějinám vězeňství*, s. 8.

⁴⁶ TAUŠEK, Pavel: *Dějiny věznic Bory*, diplomová práce, Fakulta pedagogická Západočeské univerzity, Plzeň 2005, vedoucí práce: prof. PhDr. Jan Kumpera, CSc., s. 22.

⁴⁷ UHLÍK, Jiří: *F. J. Řezáč – reformátor vězeňství a školství 19. století*. Vězeňská služba České republiky, Praha 1997, s. 64.

⁴⁸ ŘEZÁČ, František Josef: *Vězeňství v posavadních způsobech svých s návrhem o zdárnějším trestání a polepšování zločinců*, reprint, příloha časopisu *České vězeňství*, Vězeňská služba České republiky, Praha 2005, s. 5-11.

⁴⁹ FOUCAULT, Michail: *Dohlížet a trestat: Kniha o zrodu*. Praha 2000, s. 323.

žil v letech 1819 – 1879, působil zejména jako katolický kněz a byl zaníceným pedagogem, měl silné vlastenecké a sociální cítění. Pracoval ve Svatováclavské věznici, kde jako první začal vyučovat vězně. Ve zločinnosti totiž viděl velký společenský problém, který se musí řešit šířením dobra.⁵⁰

František Josef Řezáč je autorem neprávem pozapomenutého a nedoceněného spisu „Vězeňství v posavadních způsobech svých“ z roku 1852. Tento text je základním dílem českého vězeňství z devatenáctého století, které přesáhlo svou dobu. Autor se stal reformátorem českého vězeňství a cílevědomě usiloval o jeho povznesení.⁵¹

2.4 Moderní základy vězeňství

Zásadním přelomem byl rozpad Rakousko-Uherska, který zakončil jednu etapu dějin vězeňství v českých zemích. V roce 1918 po vzniku samostatné Československé republiky v čele s prezidentem T. G. Masarykem se řešil problém ohledně platnosti právních předpisů. Nový stát to vyřešil pomocí tzv. recepční normy.⁵² „*Aby zachována byla souvislost dosavadního řádu právního se stavem novým, aby nenastaly zmatky a upraven byl nerušený přechod k novému státnímu životu...*“⁵³ V platnosti nadále zůstala říšská i zemská nařízení a zákony bývalého řádu. Stejně tak se zachovala činnost ostatních státních institucí včetně

⁵⁰ UHLÍK, J.: *F. J. Řezáč – reformátor vězeňství a školství 19. století*, s. 19-70.

⁵¹ KÝR, Aleš: *Odkaz Františka Josefa Řezáče nejen českému vězeňství*. Historická penologie (časopis Institutu vzdělávání - Kabinetu dokumentace a historie VS ČR) [online]. 2003, roč. 2003, č. 2, s. 5-6 [cit. 2012-04-06]. Dostupné z: http://www.ivvs.cz/_uploaded/files/43/HP02_2003.pdf

⁵² KÝR, A.: *Odkaz Františka Josefa Řezáče nejen českému vězeňství*. Historická penologie (časopis Institutu vzdělávání - Kabinetu dokumentace a historie VS ČR) [online]. 2003, roč. 2003, č. 2, s. 7 [cit. 2012-04-06]. Dostupné z: http://www.ivvs.cz/_uploaded/files/43/HP02_2003.pdf

⁵³ FRANCEK, J., RICHTER, K.: *Zločin a trest v českých dějinách*, s. 68.

vězeňských zařízení a celého vězeňského systému. Rakouský trestní zákon byl v souvislosti s vězeňstvím doplňován o nové právní formy a postupy. Například o zákon číslo 562/1919 Sb. o podmíněčném odsouzení a propuštění, jenž měl působit výchovným způsobem při odnětí svobody. Soud mohl odložit výkon „...*trestu peněžitého a trestu na svobodě nepřesahujícího dobu jednoho roku, má-li z podstatných důvodů za to, že odsouzený povede řádný život a že tudíž výkonu trestu není zapotřebí.*“⁵⁴ Po odčinění dvou třetin trestu měl vězeň naději na podmíněčné propuštění. Mezi vězeňská zařízení se řadily donucovací pracovny a nucené pracovní kolonie, jejichž činnost upravoval zákon číslo 102/1929 Sb. Tyto pracovny byly zřizovány při věznicích a trestnicích, kde platily stejné předpisy jako pro vězně ve výkonu trestu. Vězni pracovali pod dohledem vězeňského personálu deset hodin denně a za práci dostávali finanční odměnu. Výhoda tohoto systému spočívala právě v izolaci konfliktních nepřizpůsobivých recidivistů na dlouhý čas od společnosti.⁵⁵

Zákon číslo 123 vydaný roku 1931 stanovil podmínky výkonu trestu odnětí svobody u tzv. politických vězňů. Většinou se odsuzovali z důvodů šíření rasové, náboženské, národnostní nebo třídní nesnášenlivosti. Političtí trestanci ve státním vězení vykonávali svůj trest odděleně od pachatelů kriminálních trestních činů. Mohli využívat různých výhod během výkonu trestu. Například nepracovali, nosili vlastní oděv, vybírali si stravu z nedaleké restaurace, rozhodovali se o úpravě vlasů a vousů, častěji přijímali návštěvy a rovněž jejich korespondence či četba se neomezovala.⁵⁶

„Vězeňství bylo centrálně řízeno příslušným odborem na ministerstvu spravedlnosti, který úzce spolupracoval s Mezinárodní

⁵⁴ FRANCEK, J., RICHTER, K.: *Zločin a trest v českých dějinách*, s. 73.

⁵⁵ VLČEK, E.: *Dějiny trestního práva v českých zemích a v Československu*, s. 35-39.

⁵⁶ FRANCEK, J., RICHTER, K.: *Zločin a trest v českých dějinách*, s. 73. VLČEK, E.: *Dějiny trestního práva v českých zemích a v Československu*, s. 39.

*komisí pro trestní právo a vězeňství. Dohled nad výkonem trestu prováděli domácí komisaři (příslušní okresní prokurátoři), občanští kontroloři (poslanci Národního shromáždění) a od roku 1921 pověření úředníci ministerstva spravedlnosti.*⁵⁷

Na životě ve vězeňských i trestních zařízeních se významným způsobem podíleli učitelé, duchovní, lékaři a další zaměstnanci. Mezi důležité osobnosti podílející se na vytváření moderních základů vězeňství v období Československé republiky patří JUDr. Emil Lány. Ten v roce 1920 zajišťoval řízení a spravování vězeňství na ministerstvu spravedlnosti. Od roku 1928 byl delegátem československé vlády v mezinárodní komisi pro vězeňství a trestní právo. V rámci tohoto zaměstnání vykonal celou řadu studijních cest do evropských věznic. V roce 1937 byl jmenován do funkce prezidenta Vrchního zemského soudu v Praze. Po okupaci Československa se zapojil do aktivního protifašistického odboje, spolupracoval s československou exilovou vládou v Londýně. Osudným se mu stalo květnové povstání v roce 1945 v Praze, při kterém zemřel.⁵⁸

2.5 Vězeňství v Protektorátu

Dne 15. března 1939 došlo k přepadení a obsazení Československého státu německými vojsky a dne 16. března 1939 výnosem vůdce říšského kancléře Adolfa Hitlera vznikl Protektorát Čechy a Morava. Po rozpadu Československé republiky a násilné okupaci podléhala výkonná moc německé okupační správě i když dosavadní justiční, vězeňský a organizační systém zůstal zachován. Ministerstvo

⁵⁷ Informační servis: Historie: Historie vězeňství. KÝR, Aleš. *Intranet VS ČR: Generální ředitelství* [online]. 16.02. 2010 [cit. 2012-04-09]. Dostupné z: <http://www.vscr.cz/generalni-reditelstvi-19/informacni-servis/historie-104/historie-vezenstvi>

⁵⁸ KÝR, A.: *Památník Pankrác: Historická expozice: Utváření vězeňského systému. Historická penologie (časopis Institutu vzdělávání - Kabinetu dokumentace a historie VS ČR)* [online]. 2003, roč. 2003, č. 1, s. 7 [cit. 2012-04-06]. Dostupné z: http://www.ivvs.cz/_uploaded/files/43/HP01_2003.pdf

spravedlnosti vykonávalo státní správu soudů, státních zastupitelství a věznic za dohledu pověřence Úřadu říšského protektora, který zajišťoval koordinaci činnosti ministerstva s německými úřady. Všechny vyhlášky, pokyny, nařízení a oběžníky vydávané protektorátní vládou byly schvalovány říšským protektorem. Vězeňská zařízení byla využívána německou justicí a německou státní policií – gestapem, které měly výhradní právo řešit trestné činy proti Velkoněmecké říši. Ve vězeňských zařízeních bylo protektorátní vedení zajišťující provoz zařízení a říšské vedení. To dohlíželo na protektorátní a zajišťovalo jeho využívání pro účely nacistických soudů, vyšetřování gestapa. Všichni zaměstnanci, kteří pracovali ve vězeňství, museli složit slib věrnosti Velkoněmecké říši a jejímu vůdci Adolfu Hitlerovi a zkoušku z německého jazyka. Zatčené osoby německou policií nebo gestapem byly do vězeňských zařízení umisťovány a pak posílány do koncentračních táborů, které sloužily nacistům jako nástroj teroru. Během let 1939 až 1942 bylo gestapem vyšetřováno mnoho zaměstnanců věznic v souvislosti s protinacistickým odporem. Kontrolu nad výkonem trestu měli domácí komisaři a úředníci Generální inspekce vězeňství pro výkon nejvyššího dozoru nad vězeňskými zařízeními. V období protektorátu se toto několikrát změnilo. V roce 1945 se vězeňství, státní zastupitelství vrátilo do působnosti kontroly Ministerstva spravedlnosti.⁵⁹

2.6 Obnovení československého vězeňství

V době těsně po osvobození státu měly ve své kompetenci revoluční národní výbory správu nad vězeňskými komplexy a vydávaly rozhodnutí o umisťování do vězení. Po formální stránce se trestní právo vrátilo do stavu před druhou světovou válkou. Na přelomu let 1945-1946 došlo ke změnám ve vězeňství. Organizace a řád soudních věznic

⁵⁹ KÝR, A.: *Památník Pankrác*: Historická expozice: Utváření vězeňského systému. Historická penologie (časopis Institutu vzdělávání - Kabinetu dokumentace a historie VS ČR) [online].

a trestnic přešly zpět do působnosti ministerstva spravedlnosti. Pod dohledem ministerstva vnitra a národní obrany zajišťovaly internační i sběrná zařízení současně s pracovními tábory přípravy k odsunu německého obyvatelstva.⁶⁰

Prvořadým úkolem národní a demokratické revoluce se stalo vypořádání s osobami tzn. retribučními vězni včetně kolaborantů, nacistických zločinců a zrádců, již byli souzeni mimořádnými lidovými soudy. O to se postaral dne 1. února 1945 vydaný dekret číslo 6. Dne 27. října 1945 vydal prezident republiky dekret číslo 126, kterým založil zvláštní pracovní oddíly pro všechny krajské soudní věznice a zároveň pro trestní instituce v Plzni, Řepích, Valdicích, Mikulově a na Mírově. Tyto oddíly sloužily především k zařazování odsouzených s trestem odnětí svobody, také k odstraňování válečných škod a obnově hospodářství.⁶¹

V pounorovém období byly schváleny většinou předpisy určené k ochraně nových poměrů. Například zákon číslo 231/1948 Sb. na ochranu lidově demokratické republiky či zákon číslo 247/1948 Sb. o táborech nucených prací. Do charakteru tehdejšího práva se odrážela mezinárodní situace a vnitřní stav věcí. V praxi to způsobovalo v soudní i správní správě porušování socialistické zákonnosti, nepřiměřené a nesprávné postihy občanů. Roku 1948 rovněž vznikla tzv. skupina protistátních vězňů, kteří dle vězeňského řádu k roku 1951 byli oproti tzv. kriminálním vězňům zdaleka více omezováni. „*V letech 1948-1953 byla u nás uplatněna škodlivá Stalinova teze o neustálém zotřívání*

2003, roč. 2003, č. 1, s. 7-8 [cit. 2012-04-06]. Dostupné z: http://www.ivvs.cz/_uploaded/files/43/HP01_2003.pdf

⁶⁰ Informační servis: Historie: Historie vězeňství. KÝR, Aleš. *Intranet VS ČR: Generální ředitelství* [online]. 16.02. 2010 [cit. 2012-04-09]. Dostupné z: <http://www.vscr.cz/generalni-reditelstvi-19/informacni-servis/historie-104/historie-vezenstvi>

⁶¹ VLČEK, E.: *Dějiny trestního práva v českých zemích a v Československu*, s. 42-45.

*třídního boje při budování socialismu, což vedlo k přeceňování úlohy trestní represe v a řadě případů i k porušování socialistické zákonnosti.*⁶²

Podstatnou změnu ve vězeňství způsobil zákon číslo 321/1948 Sb. Zavedl reorganizaci uniformovaného Sboru vězeňské stráže dle Sboru národní bezpečnosti a stanovil jmenování velitelů k těmto sborům v trestnicích a krajských soudních věznicích.⁶³

3 HISTORIE BORSKÉ VĚZNICE

3.1 První impulsy před zahájením stavby

Státní ministerstvo vnitra ve Vídni po uskutečnění centralizačních tendencí řídilo vězeňskou správu a zajišťovalo přestavby, reorganizace starých klášterů, hradů, pevností a tvrzí, z nichž zřizovalo trestnice. Tyto procesy potvrzovala například od roku 1854 užívaná věznice v Leopoldově, v roce 1857 také trestnice „Kartouzy“ ve Valdicích u Jičína upravená ze zrušeného kartuziánského kláštera, dále v roce 1858 přestavěná trestnice v Ilavě nejprve z hradu pocházejícího ze 13. století a později z kláštera. V tomto roce se nápodobně provedla proměna známého Mírova na trestnici. Poslední přestavba na věznici se odehrála v roce 1865, konkrétně z kláštera Milosrdných sester sv. Karla Boromejského v Řepích na ženskou trestnici.⁶⁴

Dne 25. října roku 1865 rozhodl císař František Josef I. o převedení působnosti správy vězeňství z resortu ministerstva vnitra na resort ministerstva spravedlnosti. Řízení a kontrola trestnic byly tedy až do prvního ledna 1922 svěřeny Vrchnímu státnímu zastupitelství

⁶² VLČEK, E.: *Dějiny trestního práva v českých zemích a v Československu*, s. 47.

⁶³ Informační servis: Historie: Historie vězeňství. KÝR, Aleš. *Intranet VS ČR: Generální ředitelství* [online]. 16.02. 2010 [cit. 2012-04-09]. Dostupné z: <http://www.vscr.cz/generalni-reditelstvi-19/informacni-servis/historie-104/historie-vezenstvi>

⁶⁴ KAŠPAR, K.: *Z historie útvaru SNV Plzeň*, s. 9.

a pro jednotlivá zařízení byli v sídle trestnic státní zástupci, tzv. domácí komisaři.⁶⁵

Historie jedné z nejvýznamnějších státních institucí - plzeňské trestnice pro muže se začala psát již v roce 1869. V té době první impulsy k výstavbě nové trestnice dalo ministerstvo spravedlnosti, které přišlo s návrhem první trestnice v bývalém Rakousko-Uhersku. Na této zcela nové trestnici měly být realizovány reformní myšlenky progresivní vězeňské soustavy. A 29. září téhož roku poslal Alexandr von Koller, který byl v té době místodržící v Čechách, dopis okresním hejtmanům. Dopis uvádí, že ministerstvo počítá delší dobu s touto stavbou v blízkosti hlavního města Prahy nebo jiných důležitých měst. Směrnice ministerstva dále požadovala napojení lokality na železniční dopravu, pokrytí oblasti zdrojem vody, zajištění bezproblémového zásobování pro samotnou věznici a samozřejmě i zaměstnávání vězňů. Zamýšlená věznice byla podmíněna dostatečně velkým pozemkem z důvodu vytvoření systému samovazby a rovněž společné vazby. Ve volbě pozemku se muselo počítat s vystavěním až 450 samostatných cel a prostorem pro přibližně 200 osob ve společné vazbě. Nezbytnou součástí věznice se staly vedlejší budovy zajišťující její spravování a provoz. Mezi výslovně uvedené budovy se zahrnovala nemocnice, dále kasárna pro vojenskou stráž, kuchyně, sklady, byty pro zaměstnance a prostor pro zřízení vycházkových dvorů i zahrad. Velikost celého pozemku se předpokládala na 25-30 jiter.⁶⁶ Vrchní státní zastupitelství v Praze dostalo také pověření zjistit ministerstvu a zaslat, kde by eventuálně bylo možné objekt postavit.

⁶⁵ *Prameny k dějinám vězeňství*, s. 8. VLČEK, E.: *Dějiny trestního práva v českých zemích a v Československu*, s. 58.

⁶⁶ Jitro je stará plošná míra o velikosti 5754,6 m² dle metrické soustavy v Rakousku-Uhersku, jak uvádí NOVÝ, Rostislav; Ivan Hlaváček; Jaroslav Kašpar.: *Vademecum pomocných věd historických*. Jinočany: H, 2002. s.169.

Místodržící nabádal okresní hejtmány, aby mu během 14 dní řekli, jestli by v jejich okrese bylo možné plánovanou trestnici vystavět.⁶⁷

Česká okresní města podala až 23 nabídek, mezi kterými komise v čele s projektantem Emanuelem Trojanem a císařsko-královským vrchním inženýrem Francem Maurem vybírala. Tato dvoučlenná komise procházela uvedené návrhy a vytvářela na vyžádání ministerstva spravedlnosti písemnou zprávu o nejvhodnějších nabídkách pro stavbu nové věznice. Zpráva obsahovala nejlepší výběr nabídnutých pozemků Plzně, Klatov a Domažlic.⁶⁸ Závěr technické zprávy doporučoval vystavět novou trestnici na pozemcích náležejících městu Plzni, proto se nakonec rozhodlo ve prospěch Plzně, konkrétně plzeňských pozemků „Na Borách“, přestože pozemek na výstavbu navrhovala i obec Koterov.⁶⁹

Na základě intenzivních příprav úředníků ministerstva spravedlnosti, kteří měli zodpovědnost za provedení stavby se dne 3. března 1870 vynesl verdikt o uskutečnění nové trestnice. Přípravy schvaloval projektant Emanuel Trojan, Ing. Franc Maurus, vrchní státní zástupce Prokop Jarosch a plzeňský státní zástupce Jan Zatsch.⁷⁰

V průběhu roku 1870 se již jednalo o ceně prodávaných pozemků mezi plzeňskou městskou radou a zastupitelstvem ministerstva spravedlnosti, avšak jednání se protahovala a zúčastněné strany se nemohly dlouho shodnout. Vyřizování se vlekla celé tři roky, během nichž se cena za vykupovaný pozemek snížila až na polovinu. Tedy z původní ceny tří zlatek za čtvercový sáh bylo usmlouváno na definitivní cenu jedna a půl zlatky za sáh, proto celková výše za prodej pozemků činila jen sedmdesát tisíc zlatých. Prodej pozemků byl též doprovázen problémy při stanovování ceny ze strany zástupců ministerstva

⁶⁷ Soukromý archiv Karla Kašpara, Plzeň, citováno z dopisu von Kollera okresním hejtmánům z 29. 9. 1869.

⁶⁸ Soukromý archiv Karla Kašpara, Plzeň, citováno z Technischer Befund z 3.9. 1870.

⁶⁹ Soukromý archiv Karla Kašpara, Plzeň, citováno z dopisu Jakuba Krásného c.k. státnímu zastupitelství z 30. 4. 1870.

spravedlnosti, kteří požadovali od městské rady v Plzni uhrazení poloviny daně z kupní smlouvy. O uskutečnění stavby bylo nakonec rozhodnuto nejvyšším rozsudkem dne 27. března 1872. V lednu roku 1873 se vyprojektoval celý komplex věznice a vlastní výstavba se zahájila v témže roce, kdy došlo také k poslednímu souhlasu o prodeji pozemku využívanému k její stavbě.⁷¹

3.2 Výstavba nové věznice

V dobách středověkých existovalo v Čechách velké množství sídlišť, která v průběhu staletí zanikla a dnes se nám připomínají jedine pomístními názvy. V důsledku zabývání se historií trestnice Bory nemohu opomenout kořeny či lépe první zmínky o dnes už zaniklé osadě v blízkosti středověké Plzně. Toto konkrétní sídliště se svým jménem zapsalo do dějin plzeňského města.⁷²

Pomístní jméno zaniklé osady „Bory“ bylo převzato na pojmenování části plzeňského katastru a udrželo se v povědomí lidí jako název předměstí města Plzně až dodnes. Název vesnice „Bory“ pro upřesnění je inspirován lesním porostem. Historie se o vsi poprvé zmiňuje roku 1352. „Bory“ zpopularizovali její majitelé, kteří vedli spor o rozdělení platů z poddaných tak dlouho, až jej musel řešit pražský arcibiskup. Po vleklém sporu, trvajícím přes dvacet let, katastr uvádí o darování vsi králem Janem Lucemburským do rukou vyšehradskému proboštu Janovi, jenž ji nakonec přenechal vyšehradské kapitule. Od těch dob se písemné zprávy o „Borách“ či „Bořích“ zmiňují už jen jako o pozemcích. Další informace o osudu Bor nejsou tak jasné, proto se vedou jen různé dohady například o zániku „Bor“ v době Karla IV.⁷³

⁷⁰ Městský archiv 2F3, Plzeň. Protokoly z jednání zastupitelství královského města Plzně, s. 387.

⁷¹ Městský archiv 2F3, Plzeň. Protokoly z jednání zastupitelství královského města Plzně, s. 387.

⁷² BĚLOHLÁVEK, Miroslav: *Plzeňská předměstí*. Plzeň: NAVA, 1997. s. 114.

⁷³ BĚLOHLÁVEK, M.: *Plzeňská předměstí*, s. 114-115.

První stavební práce na trestnici se zahájily ještě roku 1873. V té době přinesla obyvatelům Plzně a jejího bezprostředního okolí spásu v podobě pracovních možností na své výstavbě. Ekonomická krize totiž zasáhla v letech 1872-1874 Plzeňsko a hospodářská situace nebyla uspokojivá. Krize vyvrcholila nedostatkem práce, propouštěním zaměstnanců z významných firem. Podle hlášení hejtmana Trojana bylo až patnáct tisíc dělníků nezaměstnaných. Z tohoto důvodu se plzeňský hejtman obával protestů nezaměstnaných dělníků a žádal místodržícího von Kollera o umožnění práce na stavbě vyprojektované věznice.⁷⁴

Plzeňské listy v souvislosti s pořádanou výstavbou informovali veřejnost o průběhu stavby a o různých událostech, které se přihodily. Například dne 6. srpna 1874 se během hloubení studny u vězeňského objektu na Borech našla silná vrstva uhlí.⁷⁵

Dne 9. května 1875 dokonce redaktor výše jmenovaných listů rozestavěnou trestnici navštívil a plzeňským měšťanům v článku popsal její výslednou podobu, která je citována z dokumentu Karla Kašpara. *„Vězení je určeno pro 1 000 vězňů, vystavěno bude podle tzv. paprskovitého plánu, jenž vymyslel anglický stavitel Jiří Ainslle a podle něhož byly v Glaskově, v Derby, v New Yorku a jinde věznice postaveny. Uprostřed velikého dvora tvořícího nepravidelný šestihran, jehož nejdelší strana jest při klatovské silnici a běží od severu k jihu, bude se vypínat budova as 17 sáhů vysoká, stavěna v ten způsob, že vodorovný průřez bude tvořit pravidelný osmihran. Budova tato tak zvaná centrální bude obsahovat točité schody, prostoru pro stroje a studni. Z každého rohu osmihranu centrální budovy povede chodba dlouhá as 9 sáhů do křídelního stavení, jejichž tedy v celku osm jest, tak více, že půdorys celého vězení má podobu kola u větrného mlýna. Sedm z těchto křídel obsahuje žaláře, osmé jest budova kostelní. Každé žalářní*

⁷⁴ KAŠPAR, K.: *Z historie ústavu SNV Plzeň*, s. 10.

⁷⁵ KAŠPAR, K.: *Z historie ústavu SNV Plzeň*, s. 11.

křídlo bude dvoupatrové a bude mít něco přes 13 sáhů zdí. Budova tak stavěna, že vězňové jednoho křídla nepřijdou do nejmenšího styku s vězni z ostatních křídel a že z centrální budovy, ve které budou umístěni strážci službu konající, lze se do žaláře dostat, z centrální budovy lze též přehlédnout všechny křídla a moci být kontrolována. Kostel bude zřízen tak, že vězňové sice všichni budou vidět na oltář a kazatelnu, jeden druhého však neuvidí. Pod chrámem povede chodba z centrální budovy k imponantnímu čelnímu stavení, které je již nyní pod střechou. V tomto dvoupatrovém stavení, jehož délka obnáší 42 sáhů, budou umístěni školní síň, nemocnice, lékárna, prádelna, kuchyně, pekárna, zásobárny aj. Prostory mezi jednotlivými křídly budou na způsob parku upraveny k procházkám pro vězně vždy toliko jednoho křídla. Všechna pak uvedená stavení jakož i dvůr obehnána jsou vysokou zdí as 357 sáhů dlouhou, ku které na vnitřní straně je přistavěno 12 budek pro vojenskou stráž v ten způsob, že v nich mohou být střeženy nejen dvory mezi křídly žaláři, nýbrž i vchod do čelního stavení a volná prostora mezi vězeními a hradbou. Před čelní budovou bude vystavěna menší pevná budova, kterou se bude vcházeti do žalářního dvora. Mimo nepravidelný šestihran zmíněnou zdí obehnaný stojí již několik domů, které budou zřízencům věznice sloužit za příbytek a sice čtyři jednopatrové domy pro strážníky, dva na západní a dva na východní straně, dále dva jednopatrové domy pro úředníky po obou stranách čelního stavení, tedy na východní straně, a konečně při samém vchodu do věznice u klatovské silnice dva domky pro nadstrážníky.⁷⁶

Samotná stavba budovy započala až v roce 1875 a o tři roky později byla ke svému účelu dostavěna. Stavba trestnice na Borech byla provedena v letech 1873-1878 dle návrhů vrchního stavebního rady Emanuela Trojana a plánů ministerského vrchního inženýra France Mauruse, aby v celku i v detailech odpovídala požadavkům pokrokového

⁷⁶ KAŠPAR, K.: *Z historie ústavu SNV Plzeň*, s. 12-13.

vězeňství. Již ve druhé polovině 19. století se borská věznice zařadila mezi jedno z největších trestních zařízení v Čechách. Celková výše finančních nákladů se vyšplhala na 1 310 000 zlatých.⁷⁷ Z ptáčích perspektivy připomíná vysoká dvoupatrová budova hvězdicí, z jejíhož středu tzv. centrály vybíhá osm křídel. Při projektování se zvolilo paprskovité architektonické řešení, které bylo zřejmě poprvé použito anglickým architektem Williamem Blackburnem při výstavbě věznice v Ipswichi v Anglii v letech 1784 – 1790. Druhým známým příkladem tohoto architektonického řešení se stala věznice ve Filadelfii z let 1823 – 1836 od anglického architekta Johna de Havilanda. Definitivní podoba plzeňské věznice pak vycházela z realizovaných staveb věznic především v Anglii, jejichž autorem byl anglický stavitel George Ainslie.⁷⁸

Nově postavená císařsko-královská trestnice v Plzni nebyla bohužel oceněna tak, jak by si tato unikátní stavba v době těsně před dokončením zasloužila. To potvrzuje novinový článek nejmenovaného redaktora podrobně popisující stavbu věznice v „Plzeňských listech“, jež zaznamenal negativní ohlasy i údiv u tehdejšího obyvatelstva města. *„Každý se obdivuje rozměrům nové věznice a mnohý se pozastavuje nad tím, proč těm pánům zlodějům, lupičům, podvodníkům a podobným mistrům svobodných umění, buduje se tak pěkný příbytek na zdravém vzduchu na Borech, kdežto mnohý počestný občan tráví lopotné dny svého života ve sklepních bytech“*. Mnohem častěji jistě ozývá se mezi výletníky přání *„Kdyby raději stavěli školy“*.⁷⁹

⁷⁷ SOA Plzeň, Plzeň, fond Trestnice Bory, Správa budov trestnice pro muže v Plzni, k 1.6. 1926, sign.: Všeob. spisy 1878-1829, s. 348.

⁷⁸ VYBÍRAL, J.: Domy bez fasády: Architektura věznic. In: BLÁHOVÁ, K.: *Komunikace a izolace v české kultuře 19. století*. Praha: KPL, 2002, s. 355-367.

⁷⁹ Čerpáno z článku: Trestnice na Borech. *Plzeňské listy*. 1875, roč. 1, č. 19 (9. 5. 1875). Autor neuveden.

3.3 Zahájení provozu věznice

Dne 15. července 1878, po pětileté intenzivní práci na výstavbě věznice se začala naplňovat novými vězni, přivezenými především z Prahy, Brna, Znojma, Českých Budějovic, Liberce a rovněž z plzeňské soudní věznice. Bedřich Schneiberg, narozený 1844 v Praze, se stal prvním vězněm nově otevřeného komplexu Bory. První skupinu čtyřiceti tří odsouzených přivítal na nádvoří státní zástupce Jan Zatschek a také ředitel věznice Julius Schnabel. Při zahájení bylo přítomno včetně dozorců i 12 vojáků od c. k. pluku horských myslivců, kteří drželi stráž. Po úvodním přijetí měli odsouzení výjimečnou možnost prohlédnout si celou vězeňskou budovu. Poté všechny umístili do společné vazby křídla A na první chodbě. Koncem července 1878 se v pramenech uvádí, že ve vězení bylo umístěno již 69 odsouzených a všechny zařadili ke stavebním pracím na dokončení vězení. Umístění do borské věznice se provádělo podle nařízení ministerstva spravedlnosti zákonem číslo 67/1885 a platilo pro politické vězně z Čech, Moravy, Slezska, Horního a Dolního Rakouska, Štýrska, Solnohradska. Podle tohoto zákona se zde umisťovali i ostatní vězni z krajských soudů z Chebu, Českých Budějovic, Brna, Litoměřic, Písku, Plzně a Znojma, kteří byli odsouzeni na více než 10 let těžkého žaláře. Další nařízení z pozdějších let uváděla rozdělování odsouzených na dva druhy: na polepšitelné a nepolepšitelné. Do borské věznice byli většinou zařazováni trestanci s charakteristikou polepšitelných.⁸⁰

3.4 Popis komplexu a modernizace

Jedno z křídel směřuje k silnici a tvoří administrativní budovu. Před touto budovou se nachází do pravého úhlu spojená průčelní budova v délce 65 metrů. Ostatních sedm křídel se dodnes používá pro vazbu,

⁸⁰ KAŠPAR, K.: *Z historie ústavu SNV Plzeň*, s. 17-18.

z nichž čtyři křídla jsou určena pro společnou vazbu a zbývající tři křídla pro samovazbu. Celý komplex odděluje 4,6 metrů vysoká zeď, která u východu přiléhá k přízemní budově k tzv. bráně. Tam byla umístěna čekárna pro strany a používala se též jako strážnice pro vojenskou hlídku. Projde-li se jediným vchodem přízemní budovy do areálu tohoto ústavu a poté přes malé nádvoří do administrativní budovy, v přízemí se ukrývá úřadovna inspektora stráže, strážnice pro vězeňskou stráž, ubytovací místnosti pro svobodné dozorce dále kanceláře pro správní úředníky a hovorny pro strany. Celé toto oddělení je od ostatních vězeňských místností dokonalým způsobem odloučeno. A lidé, kteří přicházejí za různými záležitostmi do věznice, nemohou s trestanci v žádném případě přijít do styku. To zaručují dobře opatřené a stále střežené dveře, které vedou z administrativního úseku do místnosti osmiúhelníkového tvaru. Tato centrála měří v průměru 19 metrů, osvětluje ji světlo, které propouští střecha a ústí do ní vězeňská křídla. Vězeňská křídla jsou umístěna tak, že pouze okna jediného křídla se obrací na severní stranu, kdežto okna všech ostatních křídel se orientují na jih. Křídla určená pro společnou vazbu vždy z jedné široké strany osvětlují vysoká okna a do těchto chodeb ústí z pravé strany vězeňské místnosti. Ve všech chodbách je tedy místo pro sto třicet dva trestanců. Každou z těchto tří chodeb tvoří ve společné vazbě kromě služební kanceláře pro dozorce vězňů také dva pracovní sály pro zaměstnávání maximálního počtu čtyřiceti čtyř trestanců. Dále vězeňské cely umístěné naproti dílnám záměrně. Tyto důvody umožňují trestance jednotlivých chodeb od sebe držet odloučeně. Ve všech čtyřech křídlech zaměřených na společnou vazbu mohlo být umístěno pět set dvacet osm trestanců. Křídla samovazby mají uprostřed širokou, až po střechu (opatřenou skleněnými okny) otevřenou chodbu, na jejíž obou podélných stranách se nalézají cely pro samovazbu a jejich umístění je rozděleno na tři poschodí. V každém poschodí jednotlivého křídla se nalézá včetně služební místnosti dozorců také 43 cel pro vězně. Celkově má trestní ústav místo

pro 915 trestanců. Prostor jedné cely pro samovazbu měří v přízemí 26,5 m³, v obou hořejších poschodích 27,4 m³, kdežto ve společných celách připadá na jednoho trestance průměrně 19 m³ vzduchového prostoru.⁸¹

Vytápění všech žalářních místností se provádí ústředním topením prostřednictvím ohřátého vzduchu, který proudí z padesáti devíti skupinových podzemních topenišť. Kanceláře, část nemocnice a několik místností má vlastní kamna. Osvětlování všech místností ústavu, jakož i zevních prostor, probíhalo uhelným plynem, který se vyráběl v ústavní plynárně nedaleko trestnice. Dne 5. července 1924 se trestnice připojila na síť elektrických podniků města Plzně. Na pitnou a užitkovou vodu se věznice napojila od 22. prosince 1923. Do té doby se trestnice zásobovala pitnou i užitkovou vodou z vlastní vodárny.⁸²

V prvním poschodí administrativního křídla se nacházely po obou stranách chodby dvě světlé školní místnosti, knihovna, služební kanceláře duchovního správce a ústavního učitele a nad tím byla dvě poschodí vysoká katolická kaple. Nemocnice s domácí lékárnou, která byla také umístěna v prvním poschodí průčelní budovy, byla zařízena pro 50 nemocných. Podzemí různých křídel vyplňovala kárná vězení, dílny pro vysoce hlučnou práci, různá skladiště, koupelny, domácí kuchyně s parním topením, režijní pekárna a ve zvláštních přízemních přístavcích prádelna a kotelna o dvou kotlích se strojovnou.⁸³

⁸¹ SOA Plzeň, Plzeň, fond Trestnice Bory, Správa budov trestnice pro muže v Plzni, k 1.6. 1926, sign.: kartaň číslo 19, s. 347-348.

⁸² SOA Plzeň, Plzeň, fond Trestnice Bory, Správa budov trestnice pro muže v Plzni, k 1.6. 1926, sign.: Všeob. spisy 1878-1929, s. 347-348.

⁸³ SOA Plzeň, Plzeň, fond Trestnice Bory, Správa budov trestnice pro muže v Plzni, k 1.6. 1926, sign.: Všeob. spisy 1878-1929, s. 347-348.

3.5 Správa a zaměstnanci zařízení

Nejvyšší funkci zastával ředitel ústavu, který měl zodpovědnost za fungování celé instituce, řídil výkon trestu a navrhoval jmenování ostatních zaměstnanců. Důležité a zároveň nepostradatelné byly pro chod ústavu profese lékaře, učitele, duchovního správce a inspektora vězeňské stráže. Místa úředníků v příslušných věznicích či trestnicích byla systemizovaná v rámci stavu personálu. Pokud se předpokládané pozice nepodařilo obsadit, využívaly tyto instituce služeb smluvních zaměstnanců. Další skupinu tvořili vrchní dozorcí, dozorcí a pomocní dozorcí. Hospodářskou činnost ve věznici zajišťoval správce, ostatní práci v administrativním úseku zastávali adjunkt a kontrolor.⁸⁴

3.5.1 Vrchní ředitelé s vojenskou minulostí

Prvním jmenovaným ředitelem nového vězení se stal Julius Schnabel, důstojník rakouského dělostřelectva v záloze. Narodil se na Moravě v roce 1832, od 16-ti let sloužil v pluku císaře Karla. Poté se dostal k pěchotě jako dobrovolník, jeho vojenský život byl pestrý a trval 28 let. Za svoji věrnou službu dostal vyznamenání v podobě vojenského kříže I. třídy a také válečnou medaili. V dubnu roku 1876 nastoupil do vězeňské služby do mužské trestnice v Capodistrii, kde působil jako kontrolor. V únoru 1878 dostal funkci ředitele věznice na Borech. Stál při uvedení nového vězení do chodu a měl významný podíl při zavádění režimu pro odsouzené. Řediteli Schnabelovi vězni přezdívali „Osmioký“, nikdy mu nic neuniklo, každý den zkontroloval všechna křídla, oči měl

⁸⁴ KAŠPAR, K.: *Z historie ústavu SNV Plzeň*, s. 18-19.

všude. V září 1895 po sedmnácti letech ve službě odešel na zasloužený odpočinek.⁸⁵

Druhým jmenovaným ředitelem byl Eduard Axmann, jako nadporučík v záloze. Ve vězeňství začal pracovat roku 1890 ve věznici Mírov jako správce. V roce 1892 se stal ředitelem ve věznici Wisnitz. Poté se stal na dlouhých dvacet let ředitelem borské věznice. Při výkonu své funkce řešil mnoho problematických situací. Například se sesouváním křídla B, závady s teplovzdušným vytápěním, s nedostatkem pitné vody a bytů pro zaměstnance. Po vypuknutí první světové války se k těmto problémům přidala ještě přísná úsporná opatření, která se uplatňovala i ve vězeňství a proto byl nucen je akceptovat. Ředitel Axmann zůstal ve funkci až do konce svého života do 31. prosince 1915, kdy po krátké nemoci zemřel.⁸⁶

Třetím vrchním ředitelem v historii věznice Bory se stal opět voják. Ondřej Peschek nadporučík dělostřelectva v záloze se narodil 3. prosince 1864. V osmnácti letech byl povolán k vojsku. V roce 1892 nastoupil do vězeňských služeb v Capodistrii, kde se vypracoval z funkce adjunkta na kontrolora a po jedenácti letech až na ředitele věznice. V roce 1917 dostal Peschek vyznamenání Válečný kříž za civilní zásluhy II. stupně, za oddané služby pro monarchii. Začátkem ledna 1916 byl přeložen do trestnice v Plzni a jmenován do funkce vrchního ředitele, ale jen na dva roky. Vznik Československé republiky však jeho kariéru ukončil výnosem ministerstva spravedlnosti číslo 7532/19 z roku 1919.⁸⁷ Ze služeb nově vzniklého státu byl propuštěn a následně nabídnut rakouským úřadům. Na tento popud napsal ministrowi spravedlnosti dopis: „*Jsem odkázán pouze na své zkrácené příjmy a na milost československé*

⁸⁵ KAŠPAR, K.: *Z historie ústavu SNV Plzeň*, s. 19. TAUŠEK, P.: *Dějiny věznice Bory*, diplomová práce, s. 41.

⁸⁶ TAUŠEK, Pavel: *Dějiny věznice Bory do roku 1939*. In: *Scamna super Misam 1*: sborník prací studentů a absolventů katedry historie FPE ZČU. Plzeň: Západočeská univerzita, 2008, s. 40.

⁸⁷ SOA Plzeň, fond Trestnice Bory, Přípis domácího komisaře trestnice pro muže v Plzni o výnosu ministerstva spravedlnosti 1062/18 a 147/18, sign.: Pres. 1917-1920.

*republiky. Ač jsem rodem Čech, stojím tu úplně opuštěn a bez pomoci a prosím Československou vládu, které jsem za zvláště těžkých poměrů věrně a poctivě sloužil, za ochranu a pomoc.*⁸⁸

Karel Vlasák byl čtvrtým vrchním ředitelem s vojenskou minulostí. V armádě sloužil 15 let, pak se na rok stává dobrovolníkem 10. pluku prince Rudolfa. V roce 1902 končí v hodnosti setníka vojenskou službu. Po přeložení do vězeňství pracoval v pozici adjunkta v Praze na Pankráci. Po pěti letech nastupuje na Bory, do funkce kontrolora a později správce. Od roku 1915 bojoval na frontě v první světové válce. Po skončení války se vrátil do Plzně, kde byl po odchodu Ondřeje Peschka jmenován ředitelem věznice. V pracovním poměru setrval do 16. října 1922. Z Bor přešel do trestnice na Pankrác, kde též vykonával vrchního ředitele.⁸⁹

Řady ředitelů trestnice doplnil Antonín Scheufler, který se stal v pořadí již pátým. Rovněž svou kariéru započal v armádě a to od roku 1898. Vypracoval se do hodnosti nadporučíka v 11. pluku jičínských dělostřelců, odkud byl na vlastní požadavek převelen do odboru vězeňství. V pražské věznici Pankrác jako adjunkt se „ani neohřál“ a na začátku první světové války ho odvolali zpět na východní frontu. Tam povýšil z nadporučíka na hodnost majora dělostřelectva. Po válce se vrátil znovu do vězeňských služeb a to v podobě ředitele na Mírov. V listopadu 1922 převzal funkci vrchního ředitele v trestnici v Plzni po Karlu Vlasákovi. Scheufler se choval velice arogantně až hrubě a s nikým neměl slitování. Až na pár vyvolených z personálu, tak odsouzených ho na Borech nikdo

⁸⁸ KAŠPAR, K.: Z historie ústavu SNV Plzeň, s. 19-20.

⁸⁹ SOA Plzeň, fond Trestnice Bory, Personalstandausweis: Vlasák Karel, sign.: Osobní spisy úředníků 1878-1922. SOA Plzeň, fond Trestnice Bory, Periodische Qualifikationstabelle für das Jahr 1917 über Andreas Peschek, sign.: Pres. 1917-1920. KAŠPAR, K.: Z historie ústavu SNV Plzeň, s. 20.

neměl rád. Po necelém roce svého působení v Plzni se nakazil tyfem a v roce 1924 zemřel.⁹⁰

3.5.2 Ředitelé s právnickým vzděláním

JUDr. F. Kočí se stal šestým ředitelem plzeňské věznice 1. listopadu 1923. Byl první osobou ve vedení s vysokoškolským vzděláním, který se významným způsobem zapsal do historie vězeňství. Prosazoval humánní přístup k odsouzeným, snažil se o zmírnění důsledků trestu, ale zároveň o nápravné působení pomocí vzdělávacích činností a náboženství.⁹¹ Narodil se v Rozhovicích, po studiích pracoval u soudu jako praktikant a během let 1911-1919 vykonával funkci soudce u trestního a dále u zemského soudu v Praze. S vězeňským prostředím se seznamoval postupně od roku 1922, když plnil zaměstnání domácího komisaře v trestnici na Pankráci. Po svém nástupu na Bory se setkával s řadou výjimečných problémů doprovázených opozicí částí dozorců a úředníků vůči jeho osobě. Kočí na rozdíl od předchozího ředitele kladl důraz na důkladné i zásadové plnění pracovních povinností a dodržování příkladného chování, což se setkávalo s negativní odezvou. Například útoky prostřednictvím denního tisku. Výchovné působení na vězně podporoval Kočí i osobními přednáškami, při nichž využíval technická zařízení jako diapojektor a diapozitivy. Snažil se dotyčné vzdělávat, podporoval zpěv a hry na hudební nástroje. Dokonce sám odsouzeným hrával na housle. Včetně tohoto působení podstatné místo přisoudil i zaměstnávání vězňů. Měl své zásluhy na získání statku v Liticích pro plzeňskou věznici. Během čtyř let v trestnici Bory se rovněž zaměřil na zlepšení lékařské péče, stravování a odívání uvnitř instituce. 31. prosince 1927 však JUDr. Kočího odvolali z funkce ředitele z důvodu

⁹⁰ TAUŠEK, P.: *Dějiny věznice Bory*, diplomová práce, s. 43.

⁹¹ TAUŠEK, P.: *Dějiny věznice Bory do roku 1939*. In: *Scamna super Misam 1: sborník prací studentů a absolventů katedry historie FPE ZČU*, s. 41.

útěku několika trestanců a převedeli do Komenského ústavu pro mladistvé delikventy.⁹²

Dalším ředitelem s právnickým vzděláním byl Romuald Štefka-Dánia, který nastoupil bezprostředně do funkce po vrchním řediteli JUDr. Kočím od 1. ledna 1928 do února 1939. Po studiu práv začínal na státním zastupitelství v Hradci Králové a v České Lípě. V trestnici na Borech navázal na činnost předchozího ředitele v rozvoji vězeňství. Měl zájem na využití psychologie a psychiatrie ve vězeňství a to konkrétně při přijímání dozorců do zaměstnání. Za tímto účelem v roce 1929 pozval do věznice psychiatry. Také uvažoval o založení zvláštního oddělení pro psychicky narušené odsouzence, k čemuž nikdy nedošlo. Od ministerstva spravedlnosti mu propůjčili titul „Odborný ministerský rada“. V době jeho působení došlo k zviditelnění borské trestnice a k rostoucímu zájmu o ni i o fungování celého systému. Návštěvníky se staly rovněž osoby ze zahraničí. Plzeňskou věznicí v roce 1930 navštívili i účastníci kriminologického kongresu, které osobně po zařízení provedl a předal jim své zkušenosti z vězeňské praxe. Poté roku 1939 odešel do penze na odpočinek.⁹³

Od prvního března 1939 se stal vrchním ředitelem borské trestnice JUDr. Šváb odborný rada z ministerstva spravedlnosti. V období protektorátu byl vyšetřován gestapem ohledně ukrytých zbraní. Poté 8. listopadu 1940 ho okolnosti donutily nastoupit na dovolenou.⁹⁴

⁹² KAŠPAR, K.: *Z historie ústavu SNV Plzeň*, s. 20.

⁹³ KAŠPAR, K.: *Z historie ústavu SNV Plzeň*, s. 20-21.

KAŠPAR, Karel: *Historie a vývoj vězeňství v Plzni*. (nepublikovaný rukopis), nepaginováno.

⁹⁴ TAUŠEK, P.: Dějiny věznice Bory do roku 1939. In: *Scamna super Misam 1: sborník prací studentů a absolventů katedry historie FPE ZČU*, s. 42. KAŠPAR, K.: *Z historie ústavu SNV Plzeň*, s. 21.

Alexandr Štírský tiskový prokurátor a ministerský rada z ministerstva spravedlnosti. Trestnici vedl pod dozorem člena tajné policie Josefa Wexe. K 3. dubnu 1946 byl odvolán.⁹⁵

Posledním a desátým ředitelem, před vítězstvím komunistů, se stal JUDr. Karel Černý, od 11. listopadu 1946. Ve vedení setrval krátkou dobu a na základě výnosu ministerstva spravedlnosti byl odvolán z funkce dne 8. března 1948. Dne 17. března 1948 prozatímním řízením borské trestnice byl pověřen Jaroslav Leiss, který přebral veškerou dokumentaci ústavu do doby dalších pokynů od vězeňské správy.⁹⁶

3.5.3 Správci ústavu

Hospodářský chod věznic a trestnic měl na starosti úředník tzv. správce trestnice, který zodpovídal mimo jiné za vydání výroční zprávy o hospodaření v zařízení za předcházející rok. Tato zpráva se pokaždé zasílala na ministerstvo spravedlnosti s ostatními výročními zprávami dalších zaměstnanců – ústavního učitele, lékaře, duchovního správce, ale i vrchního ředitele. Úředníci hospodářského úseku s nižší služební hodností jako adjunkt, elév a kontrolor patřili mezi podřízené správci vězeňského ústavu. Také zvolení vrchní dozorcí vězňů zodpovídali za správu jednotlivých budov, ale i dalších úseků, například stavebního či vedením spisovny.⁹⁷

První správce borské věznice byl Eduard Potůček. Do vězeňské služby nastoupil v roce 1859, vystřídal několik vězeňských zařízení. Jeho poslední působiště, než nastoupil na Bory, byly Kartouzy, kde pracoval jako kontrolor. Ve funkci hlavního správce setrval třináct let, během nichž vzniklo v trestnici zahradnictví, došlo k sadovým úpravám

⁹⁵ KAŠPAR, K.: *Historie a vývoj vězeňství v Plzni*. (nepublikovaný rukopis), nepaginováno.

⁹⁶ Sto dvacet let borské věznice II. *Plzeňský deník: deník Nová Pravda*. 1998, roč. 7, 152-177, s. 16.

⁹⁷ TAUŠEK, P.: Dějiny věznice Bory do roku 1939. In: *Scamna super Misam 1: sborník prací studentů a absolventů katedry historie FPE ZČU*, s. 42.

v celém zařízení i jeho okolí. Osudovým se mu stala v roce 1891 epidemie tyfu, která propukla v trestnici.⁹⁸

Dalším správcem byl Kliment Bernhauer, Julius Regula, Karel Vlasák, Karel Čujan, Viktor Krčmář, Rudolf Kubeš, Stanislav Čulík, Jaroslav Leiss.⁹⁹

3.5.4 Vězeňská péče a lékaři

„Zajištění lékařské péče se snažilo české vězeňství definitivně vyřešit za první republiky zavedením systemizovaného místa v každé trestnici a věznici, leč již tehdy nepatřila místa vězeňských lékařů k příliš vyhledávaným, takže se vyskytlo několik vězeňských ústavů, kde nebylo za celou éru první Československé republiky systemizované místo lékaře obsazeno žel ani jednou.“¹⁰⁰ Vězeňské nemocnici a ošetrovne na Borech přidělily dle projektu celé první patro v budově v průčelí objektu. V této části byla velká ošetrovna s lékárnou a oddělení s nemocničními lůžky pro 50 vězňů. Do kvalifikovaného personálu ošetrovny patřil jeden lékař (později titulovaný vrchní lékař). Nápomocní mu byli pečlivě vybraní odsouzenec pro tuto práci, jejich počet se odvíjel dle momentální potřeby. Nad nimi bděli dva dozorcí v čele s vrchním dozorcem vězňů, ten zodpovídal za pořádek a bezpečnost na celém patře nemocničního oddělení. Zároveň musel poslouchat pokyny lékaře. Vězeňský lékař ošetroval včetně odsouzených také dozorce a úředníky.¹⁰¹

Lékařskou službu vykonávali: MUDr. František Fuka, MUDr. Josef Slavík, MUDr. Václav Fiedler, MUDr. Vincenc Vlasák, MUDr. Jakub

⁹⁸ KAŠPAR, K.: *Z historie ústavu SNV Plzeň*, s. 21.

⁹⁹ KAŠPAR, K.: *Z historie ústavu SNV Plzeň*, s. 21-22.

¹⁰⁰ TAUŠEK, P.: Dějiny věznice Bory do roku 1939. In: *Scamna super Misam 1: sborník prací studentů a absolventů katedry historie FPE ZČU*, s. 43.

¹⁰¹ KAŠPAR, K.: *Historie a vývoj vězeňství v Plzni*. (nepublikovaný rukopis), nepaginováno.

Brychta¹⁰², MUDr. Augustin Mrha, MUDr. Vilém Votlučka a MUDr. Antonín Němeček.¹⁰³

3.5.5 Duchovní zaměstnanci

Dalšími úředníky trestnice Bory byli duchovní správci, kteří se též podíleli na výchově odsouzených. Hlavní náplň jejich práce spočívala především ve vykonávání bohoslužeb, všech církevních obřadů, vzdělávání vězňů a v jejich navštěvování i hovoření s nimi („promlouval jim do duše“), dále duchovní prováděli cenzury dopisů a zkoušky písma. Při nástupu do trestnice a rovněž při propouštění musel dotyčný odsouzený napsat krátký text, který ověřoval výše uvedený duchovní. Každou neděli se v ústavu na Borech konaly přednášky, v jejichž provádění se střídali duchovní správce s učitelem a s ředitelem. Mimo těchto povinností se zúčastňoval úřednické konference, kde jako člen předkládal návrhy k zařazování jednotlivých odsouzených do skupin. Například ze samovazby do společné vazby a naopak. Projednával s ostatními členy i útky trestanců, disciplinární tresty zaměstnanců či přestupky.¹⁰⁴

Na místě duchovního správce působili: Josef Černohous, František Liška, Jan Matouš, Josef Kousal, Josef Boch, Alois Sedláček, Jan Kubát, Ota Kosatík, Jaroslav Zika a profesor František Heyda.¹⁰⁵

3.5.6 Učitelé

V době, kdy se trestnice stavěla, se ve vězeňství již bral ohled na výchovu a vzdělávání odsouzených, a proto se počítalo

¹⁰² SOA Plzeň, fond Trestnice Bory, Periodische Qualifikationstabelle für das Jahr 1917, MUDr. Jakub Brychta, sign.: Pres. 1917-20.

¹⁰³ SOA Plzeň, fond Trestnice Bory, služební pragmatika ministerstva spravedlnosti z 28. 1. 1921, sign.: Pres. 1917-1920.

¹⁰⁴ TAUŠEK, P.: *Dějiny věznic Bory*, diplomová práce, s. 49.

se začleněním prostor pro vyučování. V komplexu nové trestnice byla postavena školní budova, v jejíchž prostorách se nacházeli dvě velké učebny. V jedné třídě se vyučovalo v českém jazyce a v druhé prostřednictvím německého jazyka. Rozdělení odsouzených se provádělo na základě užívaného jazyka a národnosti. Mezi zaměstnance bezpodmínečně patřili ústavní učitelé. Ti během umístění vězňů do ústavu zajišťovali jejich nápravu a vzdělávání. Práce učitele zahrnovala nejen vyučování odsouzených. Učitel včetně těchto povinností musel zvládat přednášky, dohled nad návštěvami trestanců v samovazbách a podílet se na administrativním fungování instituce. Kompetence povinností ústavního učitele se od dvacátých let rozšířila o pořádání odborných dozoreckých kurzů, kde se účastnil zapracování nových dozorců vězňů.¹⁰⁶

Na pozici ústavního učitele v borské trestnici se během let v tomto pořadí vystřídali: Václav Římsa, Jan Kudrnáč, František Kučera, Otomar Studnička, František Horníček, František Orliček, Alois Kvasnička, Antonín Kohlman, Jan Storch, Karel Tykvart, Rudolf Chejlava, Josef Kuchynka, Václav Štráfelda a Augustin Klofát. Výše uvedený Chejlava, Kuchynka a Klofát pracovali na Borech jen na poloviční úvazek, přesto patřili k nejlepším. Vynaložili velké úsilí na spolupráci významných plzeňských osobností s trestnicí. Nalezení a udržení kvalitních učitelů však pro trestnice představovalo velký problém.¹⁰⁷

¹⁰⁵ Sto dvacet let borské věznice II. *Plzeňský deník*: deník Nová Pravda. 1998, roč. 7, 152-177, s. 16.

¹⁰⁶ TAUŠEK, P.: Dějiny věznice Bory do roku 1939. In: *Scamna super Misam 1*: sborník prací studentů a absolventů katedry historie FPE ZČU, s. 43-44.

KAŠPAR, K.: *Historie a vývoj vězeňství v Plzni*. (nepublikovaný rukopis), nepaginováno.

¹⁰⁷ Sto dvacet let borské věznice II. *Plzeňský deník*: deník Nová Pravda. 1998, roč. 7, 152-177, s. 16.

3.6 Ústavní řád a život odsouzených

3.6.1 Domácí řád pro odsouzené

Odsouzení se po nástupu do výkonu trestu museli řídit ústavním řádem, který byl ustanoven 2. dubna 1878 a upřesňoval jejich život za mřížemi. Pro úředníky trestnice a dozorčí stráž byl vydán zároveň s domácím řádem i služební předpis. Ve výkonu trestu výše zmíněný vězeňský řád vydržel s menšími úpravami až do roku 1949.¹⁰⁸

Průběh přijímání nového odsouzeného do výkonu trestu vypadal následovně. Dotyčný trestanec musel nejprve projít lékařskou prohlídkou, kde ho lékař na základě zdravotního stavu mohl uschopnit práce. Po lékařské prohlídce absolvoval hygienickou očistu, odevzdal civilní oděv a osobní věci a oblékl se do ústavního oblečení. Každému pak následně úřednická konference stanovila disciplinární třídu. Zpočátku byl „nováček“ zařazen do samovazby, pokud to lékař dle jeho zdravotního stavu povolil, jinak ho umístili rovnou do společné vazby. V samovazbách mohl setrvat maximálně tři roky, nejméně však osm měsíců. Jejich výhodou pro dotyčného byl systém zkracování určeného trestu, protože za dva dny strávené v samovazbě se trestanci odečítaly tři dny. Tyto cely se dotyčným ze začátku přidělovaly na základě zákona z dubna roku 1872. Zařazení do samovazby se samozřejmě zúčastňovali práce a vyučování.¹⁰⁹

Harmonogram v letních měsících vypadal následovně: budíček měli vězni v pět hodin ráno, v zimním období o hodinu déle. Ve svátek či v neděli se oficiálně vstávalo v šest hodin. Po snídani i bohoslužbách odsouzené odváděli dozorcí do pracovních hal. Mezi 12 a 13 hodinou se ve věznici Bory dodržoval polední klid, kdy se na cely

¹⁰⁸ KAŠPAR, K.: *Z historie ústavu SNV Plzeň*, s. 23.

roznášely obědy. Zpravidla odpolední pracovní doba trvala od 13 do 17 hodin, avšak vězni zařazení do ústavního vyučování končili v práci o dvě hodiny dříve a do 17 hodin se vzdělávali pod dohledem ústavního učitele. Čas strávený na vyučování se odsouzeným také počítal do odpracované doby. Poté následovalo vydávání večeří. Celý den pak završila v půl deváté stanovená večerka pro všechny odsouzené. Trestanci, kteří pracovali v ústavu, měli nárok na vycházky během dne. Tedy na vycházky v délce jedné hodiny, v neděli i ve svátek se umožněná doba stanovená na den zdvojnásobila.¹¹⁰

„Zařazování odsouzených do disciplinárních tříd umožňovalo správě ústavu působit na disciplínu odsouzených a to proto, že od nižší disciplinární třídy až do nejvyšší se zvyšovaly výhody a po zavedení podmíněného propuštění z výkonu trestu mohl být z úřední moci navržen k podmíněnému propuštění jen odsouzený, zařazený ve III. disciplinární třídě.“¹¹¹ Vězni umístění ve společné vazbě se dělili do tří disciplinárních tříd. Pro snadné rozlišení disciplinárního zařazení trestanců personálem, nosili barevné nákrčníky. V I. třídě bílé, v II. žluté a ve III. třídě černé, tak bylo na první pohled zaměstnancům zřejmé do jaké disciplinární třídy vězeň patří. Jakmile odsouzený přešel ze samovazby do společné vazby, patřil do nejnižší I. disciplinární třídy, odkud mohl povýšit do další třídy teprve v případě vykonání trestu v délce pěti měsíců, dále v případě dodržování vzorného chování a plnění pracovních povinností. Poslední a nejvyšší třídou, do které odsouzeného mohli zařadit, byla třetí. Postup do vyšší třídy souvisel zároveň s většími výhodami. Dotyční z nejnižší třídy si mohli koupit požitky jen v neděli do 20 krejcarů. V II. třídě se možnost nakupovat rozšířila v porovnání s I. třídou o sváteční dny a hranice se zvýšila na 40 krejcarů. V poslední třídě

¹⁰⁹ TAUŠEK, P.: Dějiny věznice Bory do roku 1939. In: *Scamna super Misam 1*: sborník prací studentů a absolventů katedry historie FPE ZČU, s. 45.

¹¹⁰ TAUŠEK, P.: Dějiny věznice Bory do roku 1939. In: *Scamna super Misam 1*: sborník prací studentů a absolventů katedry historie FPE ZČU, s. 45. KAŠPAR, K.: *Z historie ústavu SNV Plzeň*, s. 25.

si odsouzený mohl přilepšovat v úterý, ve čtvrtek i v neděli do výše částky 40 krejcarů. Dále na rozdíl od ostatních skupin měl nárok na návštěvu jednou za měsíc. Ostatní jen jednou za dva měsíce.¹¹²

3.7 Významné události v historii borské věznice

3.7.1 Omladináři a další političtí vězni

Na konci 19. století se trestnice Bory proslavila vězněním tzv. politických vězňů (výše uvedeno ve vězeňství). Mezi nejslavnější osoby odsouzené v monarchii z politických důvodů patřily „Omladináři“. To byla česká politická organizace, tvořená pokrokovými politickými aktivisty. Toto hnutí se snažilo například prosadit všeobecné hlasovací právo. I když je tehdejší zřízení označovalo za spikleneckou organizaci, jejich cílem bylo dosažení sociálních a politických reforem. Všechny procesy s představiteli Omladiny byly zinscenované policií. Tato akce se týkala celkem 66 osob. Mezi nejznámější jména tehdejších omladinářů patřily: Stanislav Kostka Neumann, Jindřich Peroutka, Josef Pospíšil, Alois Rašín, Antonín Hajn, Alois Pospíšil, Bořivoj Weigert, Karel Stanislav Sokol. Většina odsouzených byla ve věznici pouze krátkou dobu, neboť v listopadu 1895 bylo na základě amnestie císaře Františka Josefa I. propuštěno 13 dotyčných z výše uvedených.¹¹³

Dalšími politickými vězni, odsouzenými do plzeňské trestnice, byli občané, kteří v době Rakousko-Uherska nesouhlasili s tehdejší politikou.¹¹⁴

Početnou skupinu, pokládanou za politické vězně, tvořili horníci odsouzení za protivládní stávkou v roce 1920. V době první

¹¹¹ KAŠPAR, K.: *Z historie ústavu SNV Plzeň*, s. 24-25.

¹¹² KAŠPAR, K.: *Z historie ústavu SNV Plzeň*, s. 26.

¹¹³ PALEČEK, Lukáš: *Stručná historie věznice Plzeň*, Vězeňská služba ČR, Plzeň 2011. s. 2. SOA Plzeň, Plzeň, fond Trestnice Bory, „Omladináři“, sign.: Osobní spisy vězňů 1894-1895.

republiky odsoudili 3000 horníků a od krajského soudu byli rovnou převáženi do borské věznice. Mezi těmito odsouzenými zadrželi i budoucího československého prezidenta Antonína Zápotockého.¹¹⁵

3.7.2 Vliv mnichovské dohody na trestnici Bory

Mnichovská dohoda byla dojednána 29. září 1938 v Mnichově a ve všech jazykových verzích pak byla podepsána po půlnoci 30. září 1938. Součástí mnichovské dohody se stal též článek číslo 8, který zavazoval československou vládu během měsíce k propuštění všech sudetoněmeckých vězňů obviněných z vojenské zrady. K předání 220 delikventů německé národnosti z věznice v Plzni došlo 16. října téhož roku do rukou německých orgánů. Tyto osoby německé národnosti po propuštění z borské trestnice neměly žádné stížnosti na fungování ústavu a výkon trestu, což bylo pro říšskoněmecké orgány uspokojivé. Propuštění proběhlo v přítomnosti plzeňského posádkového velitele majora generálního štábu Jindřicha Navrátila a příslušníka SS-Sturmbahnführera Lauhusovice.¹¹⁶

Tento rok přinesl řadu změn i pro trestnici v Plzni. V září 1938 se muselo upravit rozvržení služeb dozorců. Zvláště pro nedostatek vězeňské stráže se stanovila 24 hodinová služba, po které následovalo pro zaměstnance 24 hodinové volno. Tento způsob služby byl spojován s dosavadním omezením pracovního provozu trestanců na 7 hodin denně. Dne 19. října se opět zavedl denní pořádek dle § 34 – 38 domácího řádu trestnice pro trestance. Především ve všední dny se znovu prodloužily pracovní směny trestanců na osm hodin. Pro zaměstnance noční stráže byla dál ponechána služba v délce

¹¹⁴ TAUŠEK, P.: *Dějiny věznice Bory*, diplomová práce, s. 82-83.

¹¹⁵ TAUŠEK, P.: *Dějiny věznice Bory*, diplomová práce, s. 83.

¹¹⁶ TAUŠEK, P.: Dějiny věznice Bory do roku 1939. In: *Scamna super Misam 1*: sborník prací studentů a absolventů katedry historie FPE ZČU, s. 49-50. SOA Plzeň, fond Trestnice Bory, sign: Protokol o předání 220 politických vězňů SS Sturmbahnführerovi Lauhusovi ze dne 16.10. 1938.

24 hodin propojená zavedením denní normální služby dozorců v délce trvání 10 hodin, jako v jiných vězeňských ústavech. Stav vězeňské stráže v říjnu 1938 byl 121 dozorců, z nichž 103 mělo stálé služební místo při plzeňské trestnici, 18 dozorců přechodně přidělili z odstoupeného území. Z celkového počtu stálého personálu vězeňské stráže konalo ještě mimořádnou vojenskou službu 29 dozorců. Po jejich návratu a obnovení osobních poměrů zaměstnanců trestnice byla trvale schválena noční strážní dozorecká služba v rozmezí 24 hodin z důvodů úsporných i účelových. Rovněž jako v ostatních trestnicích.¹¹⁷

Důsledkem obsazení pohraničního území došlo k přemístění českých vězňů a trestanců z ústavů, v počtu 573, na Bory. Další odsouzení přibyli v prosinci 1938 z ústavu z Kartouz. Šlo o 170 nejnebezpečnějších zločinců z celého území Čech. Vězeňské komplexy na odstoupeném území museli také opustit čeští zaměstnanci, kteří byli převedeni do ostatních ústavů. Například v plzeňské trestnici se jejich počet zvýšil o 22 dozorců.¹¹⁸

Značné ekonomické dopady na Československo způsobila Mnichovská dohoda a tomu se nevyhnul ani odbor vězeňství. Z tohoto důvodu se muselo také ve vězeňských zařízeních přejít na úsporný režim a předpokládat snižování stavu personálu. To platilo rovněž i pro vedení borské trestnice v přípravách rozpočtu na rok 1939. Okupace Československa však v březnu roku 1939 tyto šetřící snahy přerušila.¹¹⁹

¹¹⁷ SOA Plzeň, Plzeň, fond Trestnice Bory, sign.: Pres. Návrh na úpravu dozorcí služby k 20.10. 1938. SOA Plzeň, Plzeň, fond Trestnice Bory, sign.: Pres. Zavedení denního pořádku podle § 34-35 k 19.10. 1938. SOA Plzeň, Plzeň, fond Trestnice Bory, sign.: Pres. Stav vězeňské stráže k 20.10. 1938.

¹¹⁸ TAUŠEK, P.: *Dějiny věznic Bory*, diplomová práce, s. 96-97.

¹¹⁹ TAUŠEK, P.: *Dějiny věznic Bory*, diplomová práce, s. 97.

3.7.3 Věznice Plzeň Bory po roce 1948

Po roce 1948 do věznice umisťovali odsouzené k výkonu trestu za způsobenou trestnou činnost, jež se dopustili například v průběhu okupace. V té době obsazení ústavu dvojnásobně přetěžovalo jeho kapacitu.¹²⁰

„Jednalo se o věznicí s velmi přísným režimem a na příchozí vězně odsuzované za údajné trestné činy proti republice se nahlíželo jako na největší zločince.“¹²¹ Dotyčné umisťovali do zcela izolovaného oddělení D1, nazývané dokonce samotnými uvězněnými jako „Kreml“. Toto oddělení vzniklo v komplexu trestnice Bory v první polovině roku 1949, konkrétně po jmenování kpt. Františka Šafarčíka do funkce velitele ústavu. Do tohoto oddělení byli speciálně umisťováni jedinci odsouzení k vysokým trestům a političtí vězni. Vzhledem k tomu, že v této době se naplno rozjela mašinérie soudních procesů proti lidem, kterých se tehdejší režim obával, ve zmiňovaném oddělení se ocitli lidé jako René Černý, Karel Nigrín, Karel Janoušek a také Heliodor Píka.¹²²

4 ŽIVOTNÍ PŘÍBĚH GENERÁLA PÍKY

Muž, který ovlivnil historii jako československý voják, diplomat, zástupce náčelníka Hlavního štábu, náčelník československé vojenské mise v SSSR, divizní generál Heliodor Píka. Na jeho počest mu v rodné vsi v ulici Palackého, čísla popisného 62, vytvořili pamětní desku, která byla slavnostně odhalena prvního července 1969.¹²³

¹²⁰ BURSÍK, Tomáš: Vězeňská zařízení. *Paměť a dějiny: PD*. 2008, II., č. 4. s. 116.

¹²¹ BAJCURA, Luboš: Nástin periodizace dějin vězeňství v českých zemích v letech 1945-1969. In: *České vězeňství*, roč. VI., č. 2-3 (1999), s. 10-32.

¹²² KÝR, Aleš: *Způsoby zacházení s vězni v ČSR v letech 1945-1955. Přehled základních předpisů*. Institut vzdělávání Vězeňské služby ČR, Opava 2002.

¹²³ BENČÍK, A., RICHTER, K.: *Tragický osud generála Heliodora Píky: portrét československého vojáka a diplomata*, s. 15-16.

4.1 Mládí a rodinná situace

Heliodor Píka se narodil 3. července 1897 ve Štítině u Opavy. Den poté tj. čtvrtého července téhož roku byl pokřtěn na Heliodora Prokopa ve farním kostele sv. Jana Křtitele ze 13. století. Zvyk tehdy určoval výběr křestního jména dle dne, kdy se dotyčný narodil. V tento den slavil svátek řecký biskup Heliodor a na v pořadí třetího syna vyšlo toto velice nezvyklé jméno. Tak ke svému jménu Heliodor přišel. Moravskoslezský rodák žil v rodině chudého venkovského domkáře a koláře Ignáce Píky a Johany rozené Valáškové.¹²⁴

Heliodorův otec Ignác se narodil v roce 1866 nedaleko Štítiny na vesnici jménem Smolkov, kde se vyučil u svého otce řemeslu a stal se též domkářem a kolářem. Po svatebním svazku uzavřeném v květnu roku 1892 s Johanou Valáškovou se osamostatnili a přestěhovali do nově koupeného domu číslo 62 ve výše zmíněné Štítině. Zde Ignác provozoval svoje řemeslo pro Řád německých rytířů na jejich statcích, později se věnoval jen kolářství ve starém pivovaru a také v pivovaru v Radvanicích u Ostravy. Narodilo se jim celkem devět dětí, z nichž tři bohužel ještě v dětství zemřely.¹²⁵

Z důvodu neustále se zhoršujících hospodářských poměrů v roce 1910 byl Ignác Píka z pracovního procesu propuštěn. Utrpěl těžký nervový otřes a následně musel být hospitalizován v ústavní léčebně v Opavě. Léčba však nepřinášela své ovoce i zdravotní stav se mu postupně zhoršoval. Ignác se ještě dožil vypuknutí 1. světové války, umřel dne 6. prosince 1914 a rodina zůstala bez živitele. Jeho žena musela převzít zodpovědnost a zajistit rodině živobytí, nastoupila k místním

¹²⁴ KRIST, Miloslav a Karel RICHTER: *Soumrak svědomí: příběh generála Píky, popraveného roku 1949 v plzeňské věznici*. Plzeň: M. Krist, 2009, s. 6.

¹²⁵ BENČÍK, A., RICHTER, K.: *Tragický osud generála Heliodora Píky: portrét československého vojáka a diplomata*, s. 16.

sedlákům. Ostatní bratři společně s Heliodorem zatím pomáhali při výchově mladších sourozenců.¹²⁶

V obecní škole v rodné Štítině získal mladý Heliodor základní vzdělání. Obecní učitel rodičům doporučil, aby Heliodor studoval dál, jako výjimečně nadaný měl ze všech sourozenců možnost dalšího vzdělávání. Na císařsko - královské gymnázium v Opavě byl přijat do prvního ročníku, jako žák s výborným prospěchem. Gymnázium ho všestranně bavilo, zvládal jazyky, miloval zeměpis, dějepis a vynikal i v jiných předmětech. Byl silný, mrštný a patřil mezi nejlepší v tělesné výchově. Byl velice chytrý, proto si přivydělával doučováním spolužáků. V té době též hrával v ochotnickém divadle, ve studentské kapele zpočátku na housle, později i na klarinet.¹²⁷

4.2 Změna životní dráhy

Po vypuknutí první světové války se všední běh událostí změnil. Válka zuřila již několik měsíců a země se na ni postupně připravovala. Školní budovy se staly vojenskými nemocnicemi a kasárnami, to platilo i pro opavské gymnázium, na které docházel Heliodor. Z tohoto důvodu odjel roku 1915 do Nového Bydžova, kde pracoval ve farmacii jako praktikant a bydlel u rodiny Františka Skalického. Práce ho tam velmi bavila.¹²⁸

Po oslavě svých osmnáctých narozenin narychlo složil tzv. válečnou maturitu a uvažoval o studiu farmacie, ale byla válka. *„Namísto studia předstupuje Heliodor v říjnu před odvodní komisí a je uznán plně schopným vojenské služby. První setkání Heliodora*

¹²⁶ BENČÍK, A., RICHTER, K.: *Tragický osud generála Heliodora Píky: portrét československého vojáka a diplomata*, s. 17.

¹²⁷ KRIST, M., RICHTER, K.: *Soumrak svědomí: příběh generála Píky, popraveného roku 1949 v plzeňské věznici*, s. 6.

¹²⁸ BENČÍK, A., RICHTER, K.: *Tragický osud generála Heliodora Píky: portrét československého vojáka a diplomata*, s. 19.

*s uniformou se odehrálo v Opavě, kam byl odveden k zeměbranceckému regimentu. Absolvoval tříměsíční kadetní kurz ukončený povýšením na praporčíka, krátce zde působí jako instruktor a v červnu 1916 už odjíždí na haličskou frontu.*¹²⁹

4.3 Vojenská kariéra

Voják Heliodor Píka bojoval za císaře, nechal se zajmout do ruského zajetí a byl deportován do zajateckého tábora Berezovka. Jako zajatec se nechal dobrovolně zapsat k tzv. České družině. V červenci 1917 se jako voják československé střelecké brigády u 1. střeleckého pluku zúčastnil bitvy u Zborova. Na podzim v říjnu 1917 se s dalšími dobrovolníky vydává do Francie do městečka Cognac, kde se stává zdravotníkem 21. československého střeleckého pluku. S ním se roku 1918 zúčastnil bojů na západní frontě například v Alsasku, Campagni, u Terronu, kde pomáhal při ošetřování a záchraně raněných. Za svoji statečnost, obětavost a hrdinství, za správná velitelská rozhodnutí byl Píka vyznamenán mnoha francouzskými, československými a spojeneckými válečnými medailemi a řády.¹³⁰

Zpět se vrátil do nově vzniklé Československé republiky, až v lednu 1919. V témže roce také krátce bojoval na Těšínsku a Slovensku. Koncem roku 1919 byl Píka s dalšími důstojníky vyslán do vojenských škol ve Francii. Tam absolvoval studium na vojenské pěchotní škole v Saint Cyru. Během studia ho prvního ledna 1920 přijali do řad důstojníků z povolání. Po ukončení školy v Saint Cyru povýšil na nadporučíka a jako mladý důstojník pracoval ve funkci instruktora a později učitele v nově zřízené Vojenské akademii v Hranicích na Moravě. Píka byl velmi schopný důstojník, brzy povýšil do hodnosti

¹²⁹ KRIST, M., RICHTER, K.: *Soumrak svědomí: příběh generála Píky, popraveného roku 1949 v plzeňské věznici*, s. 7.

¹³⁰ BENČÍK, A., RICHTER, K.: *Tragický osud generála Heliodora Píky: portrét československého vojáka a diplomata*, s. 22-26.

kapitána a zastával funkci pobočníka velitele akademie Forota. Roku 1921 se v Hranicích oženil s Marií Sehnalovou a o rok později se jim narodil syn Milan. Pro své vynikající pracovní výsledky byl od srpna roku 1923 pověřen prací na ministerstvu národní obrany a povýšen do hodnosti štábního kapitána.¹³¹

V letech 1926-1928 studoval ve Francii na Vysoké škole válečné v Paříži, kam ho vyslali jako důstojníka Ministerstva národní obrany. Po úspěšném ukončení školy pracoval v letech 1928-1932 na Zemském vojenském velitelství a na Ministerstvu národní obrany v Praze. Roku 1930 byl povýšen do hodnosti majora a roku 1932 vyslán jako vojenský atašé na Balkán do Rumunska s kompetencí též pro Turecko. Sídlo měl v Bukurešti, kde tímto začala jeho bohatá politická, diplomatická a zpravodajská kariéra.¹³²

Do Prahy se Píka na krátkou dobu vrátil roku 1937, kde pracoval na Generálním sekretariátu obrany státu. Po povýšení do hodnosti plukovníka a ve zhoršené politické situaci je vyslán zpět do Rumunska, aby tam získal diplomatickou pomoc pro případ německé agrese proti Československu.¹³³

Po okupaci Československa odchází Píka dne 29. března 1939 do Rumunska, kde na pokyn Dr. Beneše byl pověřen řízením československého odboje na Balkáně a v Turecku. V rumunské Bukurešti založil pobočku československého zahraničního odboje „Dora“, která pomáhala uprchlíkům z Protektorátu Čechy a Morava materiální a finanční výpomocí a byla napojena na síť československé zpravodajské služby se sídlem v Londýně. Pobočku později přemístil, po převratu

¹³¹ KRIST, M., RICHTER, K.: *Soumrak svědomí: příběh generála Píky, popraveného roku 1949 v plzeňské věznici*, s. 8-10.

¹³² BENČÍK, A., RICHTER, K.: *Vražda jménem republiky: tragický osud generála Heliodora Píky*. Praha: Ostrov, 2006, s. 88.

¹³³ BENČÍK, A., RICHTER, K.: *Vražda jménem republiky: tragický osud generála Heliodora Píky*, s. 92-93.

v Rumunsku, kdy se k vládě dostali fašisté, do bezpečnějšího Istanbulu. Tam navázal další důležité styky se sovětskými zpravodajci.¹³⁴

V dubnu 1941 odjel do Sovětského svazu. Z pověření zahraniční exilové vlády v Londýně řídil v Moskvě československou vojenskou misi a připravoval vznik československé vojenské jednotky. Po napadení Sovětského svazu Německem pracoval ve funkci náčelníka československé vojenské mise v Sovětském svazu. Po podepsání úmluvy o založení československých jednotek, ke které došlo 18. července 1941 mezi Sovětským svazem a Československem, začal pracovat na náboru dalších dobrovolníků. Místem pro soustředění a výcvik bylo město Buzuluk.¹³⁵

Píka se snažil o propuštění československých občanů i dalších uvězněných ze sovětských pracovních táborů tzv. gulagů, které sověti chytli a uvěznili při útěku před fašismem. „*Všichni lidé zachránění z gulagů se v budoucnu shodují: Nebýt Píky, chcípili bychom tam všichni. Ironií osudu se díky jeho úsilí dostává z lágru i ... budoucí prokurátor JUDr. PhDr. Karel Vaš, CSc., pozdější hlavní strůjce generálovy justiční vraždy.*“¹³⁶ Ke konci roku 1943 byl Píka za své zásluhy při organizování československých jednotek povýšen do hodnosti brigádního generála.¹³⁷

Domů do Prahy se Píka vrátil v červenci 1945, ještě předtím musel v Moskvě uzavřít činnost Československé vojenské mise. V té době obdržel mnoho vyznamenání. V srpnu 1945 byl povýšen do hodnosti divizního generála. Ve funkci zástupce náčelníka hlavního štábu pro zvláštní úkoly zastupoval armádu na různých akcích a jednáních se zástupci a diplomaty jiných armád, při nichž hájil

¹³⁴ KRIST, M., RICHTER, K.: *Soumrak svědomí: příběh generála Píky, popraveného roku 1949 v plzeňské věznici*, s. 12-13.

¹³⁵ BENČÍK, A., RICHTER, K.: *Vražda jménem republiky: tragický osud generála Heliodora Píky*, s. 165-170.

¹³⁶ KRIST, M., RICHTER, K.: *Soumrak svědomí: příběh generála Píky, popraveného roku 1949 v plzeňské věznici*, s. 19.

československé zájmy.¹³⁸ Tato práce byla však poměrně nebezpečná. H. Píka se účastnil Pařížské mírové konference, kde hájil z pověření československé vlády zájmy Bulharska, Jugoslávie, Rumunska a Albánie. „*To mohla být dobrá záminka pro případné obvinění z protistátní činnosti.*“¹³⁹ Jak upozorňuje jeho obhájce Rastislav Váhala v knize *Smrt generála*.

Pro ucelený pohled do generálova života, zde zmiňuji podle autora Miroslava Krista, že v této době se setkal s rodinou, s manželkou Marií a synem Milanem, kteří se vrátili z Anglie a jež dlouhou dobu neviděl. Syn Milan v hodnosti nadporučíka bojoval za války v Anglii u československého letectva v rámci RAF.¹⁴⁰

4.4 Počátek „scénáře“ procesu

4.4.1 Křivá obvinění směřující k uvěznění

Píka byl vlastenec, poctivý a neohrožený voják, důstojník a chtěl se podílet na poválečném rozvoji republiky. Svoboda se o Píkově zájmu zmínil Gottwaldovi. Ten odpověděl: „*Vyřid' Píkovi, že si toho cením a že my v novém státě nikomu hlavy stínat nebudeme, ani jemu ne. Já počítám s jeho spoluprací. Když bude stejně svědomitě a poctivě, jako pracoval v Sovětském svazu pro londýnskou vládu, pracovat i pro naše lidově demokratické zřízení, pak v krátké době odčiní všechno, co nás z politického hlediska v Moskvě rozdělvalo.*“¹⁴¹ Již v roce 1946 nechali komunisté Píku sledovat, protože byl demokraticky smýšlející člověk

¹³⁷ KRIST, M., RICHTER, K.: *Soumrak svědomí: příběh generála Píky, popraveného roku 1949 v plzeňské věznici*, s. 31.

¹³⁸ BENČÍK, A., RICHTER, K.: *Tragický osud generála Heliodora Píky: portrét československého vojáka a diplomata*, s. 3.

¹³⁹ VÁHALA, Rastislav a Alena NOVÁKOVÁ. *Smrt generála: tragický osud generála Heliodora Píky*. Praha: Melantrich, 1992, s. 36.

¹⁴⁰ KRIST, M., RICHTER, K.: *Soumrak svědomí: příběh generála Píky, popraveného roku 1949 v plzeňské věznici*, s. 37.

a podporoval vládu Dr. Beneše. Měl pocit, že je sledován, proto informoval své nadřízené a také plukovníka Reicina. Ten vedl armádní kontrarozvědku a on nařídil Píku sledovat. Reicin to na Píkův dotaz popřel a nařídil ještě intenzivnější kontrolu a sledování.¹⁴²

Intriky plukovníka Reicina jako výroba falešných dokumentů a kompromitujících materiálů o Píkově zradě a špionáži ve prospěch zahraničních zpravodajských služeb vedly k tomu, že přímo ve vojenské nemocnici po operaci žlučníku byl 5. 5. 1948 Píka zatčen. Byl odvezen do konspirační vily obranného zpravodajství, kde se podrobil prvním výslechům a na něj byla vojenským prokurátorem Vašem uvalena vyšetřovací vazba. Píka se všem obviněním bránil, lživá nařčení vyvracel a zdůrazňoval pravdivé skutečnosti.¹⁴³

Rodina o jeho zatčení a převezení nic nevěděla, vše proběhlo v tajnosti. Paní Píková se proto obrátila na ministra národní obrany Ludvíka Svobodu, se kterým se Píka znal z mise v Sovětském svazu. Ten jí však odmítl přijmout, tak ani nezjistila, kde její muž je.¹⁴⁴

Výslechy a vyšetřování generála Píky a svědků probíhaly, až do konce roku ve vězení státního soudu na Pankráci. Heliodora Píku obvinili ze sabotáže, vojenské zrady a vyzvědačství pro cizí vojenské služby. Svědkové byli podrobováni násilí a hrozbám pronásledování, pokud nevypovídali v souladu s přáním vyšetřovatelů. Ne všichni svědci vypovídali, přes hrozby i mučení tak, jak prokurátor Vaš a Reicin potřebovali. „*Vaš se později k výslechům vyšetřování vyjádřil: Materiály byly natolik slabé, že by k přísnému a spravedlivému ocenění stěží mohlo*

¹⁴¹ KRIST, M., RICHTER, K.: *Soumrak svědomí: příběh generála Píky, popraveného roku 1949 v plzeňské věznici*, s. 38.

¹⁴² BENČÍK, A., RICHTER, K.: *Tragický osud generála Heliodora Píky: portrét československého vojáka a diplomata*, s. 4.

¹⁴³ BENČÍK, A., RICHTER, K.: *Tragický osud generála Heliodora Píky: portrét československého vojáka a diplomata*, s. 265.

¹⁴⁴ KRIST, M., RICHTER, K.: *Soumrak svědomí: příběh generála Píky, popraveného roku 1949 v plzeňské věznici*, s. 44.

dojít. Nebylo doznání, nebyly důkazy. Až mě se podařilo věc řádně uspořádat a shrnout ve dva trestné činy, v sabotáž a vyzvědačství...“¹⁴⁵.

4.4.2 Rozhodnutí soudu

Obhájce Píky se několikrát pokoušel o jeho propuštění z vazby nebo alespoň o zastavení řízení proti němu. Svoboda ministr národní obrany ani vojenský prokurátor Vaš nikdy jeho žádosti nevyhověli. Soud s generálem Píkou začal 26. ledna 1949 v Praze v hlavním líčení. Proces byl tajný a jednání probíhala zpočátku neveřejně. Po dvoudenním procesu, kdy předsedou soudu byl plukovník Otakar Matoušek, veřejný žalobce generál Jan Vaněk a s nimi spolupracující podplukovník Vaš, byl 28. ledna 1949 vynesena rozsudek. Heliodora Píku shledali vinným za zločiny vojenské zrady, ze sabotáže a zneužití služební moci, odsoudili k vyloučení z československé armády, k ztrátě vyznamenání, čestných odznaků, ztrátě občanských práv a byl odsouzen k trestu smrti oběšením.¹⁴⁶

Vynesením rozsudku byl Píka s obhájci překvapen a šokován. Ihned po nespravedlivém a protiprávním rozsudku podávají tzv. zmateční stížnost a odvolání, ale již předem je vše ztracené, komunističtí fanatici dostali Píku tam kam chtěli. O rozsudku byla veřejnost informována prostřednictvím denního tisku ve smyslu, že bývalý generál Píka byl špiónem, sabotérem a zradil československý lid. Názvy novinových článků zněly: „Bývalý generál odsouzen k trestu smrti, „Cesta až na dno zrady“, ale konkrétní údaje nebyly napsány nikde.¹⁴⁷

¹⁴⁵ KRIST, M., RICHTER, K.: *Soumrak svědomí: příběh generála Píky, popraveného roku 1949 v plzeňské věznici*, s. 46.

¹⁴⁶ BENČÍK, A., RICHTER, K.: *Vražda jménem republiky: tragický osud generála Heliodora Píky*, s. 32-34.

¹⁴⁷ BENČÍK, A., RICHTER, K.: *Tragický osud generála Heliodora Píky: portrét československého vojáka a diplomata*, s. 11.

Ve věznici v Praze byl v době vynesení rozsudku také vězněn jeho syn Milan. Ten po návratu z Anglie začal v roce 1945 studovat práva, ale později byl ze studií vyloučen. V listopadu 1948 byl Milan zatčen a obviněn z vlastizrady a přípravy otcova únosu. Ve vazbě strávil několik měsíců než byl propuštěn.¹⁴⁸

Zanedlouho po rozsudku převezli Heliodora Píku z pankrácké věznice do věznice v Plzni na Borech. Tam byl umístěn do cely číslo 60a v přízemí bloku D-1, speciálně zabezpečené dvojitými mřížemi ve dveřích i oknech. Stráže na chodbách byli vyzbrojeni pistolemi a na nádvoří puškami a samopaly. Stále přetrvávala obava z přepadení a únosu generála. Návštěvy měl povoleny jednou za dva týdny v hovorně, kde je odsouzený oddělen s návštěvou dvojitou přepážkou. Rozhovor se konal pod dohledem strážců a nesměl překročit 15 minut.¹⁴⁹

4.5 Reakce veřejnosti na odsouzení

Po roce 1945 komunisté chtěli ovládnout všechna vlivná a důležitá místa ve státě i v armádě. To se jim naplno daří až po únoru 1948, který patřil v historii Československa k nejkrutějším a nejhrůznějším. V plné síle se rozvinula masová nezákonnost, která vyvrcholila politickými procesy. Armádu museli opustit stovky důstojníků pro své demokratické smýšlení. Píka se stal první obětí. V Československu byli všichni rozsudkem tak konsternováni, že nikdo nenašel odvalu, aby veřejně bránil H. Píku. Pouze při soudním procesu několik jednotlivců mělo snahu generála hájit.¹⁵⁰

¹⁴⁸ KRIST, M., RICHTER, K.: *Soumrak svědomí: příběh generála Píky, popraveného roku 1949 v plzeňské věznici*, s. 48-49.

¹⁴⁹ KRIST, M., RICHTER, K.: *Soumrak svědomí: příběh generála Píky, popraveného roku 1949 v plzeňské věznici*, s. 56.

¹⁵⁰ KRIST, M., RICHTER, K.: *Soumrak svědomí: příběh generála Píky, popraveného roku 1949 v plzeňské věznici*, s. 52.

Ojedinělý byl veřejný protest proti nespravedlivému rozsudku ze zahraničí a to z Francie od generála Fauchera, „*Je pro mne nesmírně bolestné, když vidím, že generál Píka byl stížen stejným trestem jako někteří renegáti, kteří se dali do služeb Němcům ihned po 15. březnu 1939 anebo ještě dříve...*“¹⁵¹ ani na ten však nebyl brán zřetel. Komunistická strana aktivně prováděla šetření v širokých řadách lidu, z těch vyplynulo, že souhlasily s popravou třídního nepřítele a škůdce.

4.6 Vyústění tragického osudu

Dne 20. června bylo Píkovi oznámeno, že žádost o milost byla zamítnuta a poprava bude provedena příští den v šest hodin ráno. O zamítnutí žádosti o milost a popravě je také informován Píkův obhájce Váhala, který ihned kontaktoval Píkova syna Milana. Ten narychlo sehnal auto, aby mohl jet do Plzně za otcem.¹⁵²

Rozloučení proběhlo za přítomnosti syna a jeho ženy. Píka se cítil velmi unavený z nerovného boje se státním aparátem, ale nezlomený. Ještě před konce návštěvy a rozloučením žádal svého syna a obhájce JUDr. Váhalu, aby se v budoucnu, pokud to půjde, snažili dokázat jeho nevinu a očistili jeho jméno. „*Píkova poslední slova zněla: Jestli to národ sjednotí umírám rád.*“¹⁵³ Těsně před vlastní popravou napsal Heliodor Píka poslední dopis na rozloučenou (viz příloha číslo 9).

Dne 21. června 1949 je rozsudek smrti oběšením vykonán. „*Píka popraven v 6 hodin ráno bez rušivých příhod, napsal v rychlosti snaživý Karel Klos svému nadřízenému Alexeji Čepičkovi.*“¹⁵⁴ Doktor Klos měl velký vliv při rozhodování o délkách trestů, například v politickém

¹⁵¹ KRIST, M., RICHTER, K.: *Soumrak svědomí: příběh generála Píky, popraveného roku 1949 v plzeňské věznici*, s. 52.

¹⁵² KRIST, M., RICHTER, K.: *Soumrak svědomí: příběh generála Píky, popraveného roku 1949 v plzeňské věznici*, s. 62.

¹⁵³ VÁHALA, R., NOVÁKOVÁ, A.: *Smrt generála: tragický osud generála Heliodora Píky*, s. 136.

¹⁵⁴ KRIST, M., RICHTER, K.: *Soumrak svědomí: příběh generála Píky, popraveného roku 1949 v plzeňské věznici*, s. 66

procesu s M. Horákovou, ale i dalších politických vězňů. Spolu se soudruhem Veselým byly pro utajení Píkovy popravu, o čemž se radili už 18. května 1949 na ministerstvu vnitra. Jednání se zúčastnil také soudruh Pokorný, který vyjádřil názor oznámit čin tajným rozkazem pouze vojenským důstojníkům. Nakonec o vykonání popravu byla informována i široká veřejnost prostřednictvím tisku. Paní Píková se o smrti svého manžela dozvěděla až 22. června z novin Rudého práva, když pobývala u příbuzných na Moravě.¹⁵⁵

4.6.1 Píkovy ostatky

Po popravě rodina usiluje prostřednictvím obhájce JUDr. Rastislava Váhaly o vydání Píkových ostatků. Toho se ale nedočkali, státní soud vydal zamítavou odpověď „z důvodu ohrožení veřejného pořádku. Generál je i po smrti pro režim hrozbou.“¹⁵⁶

Jeho tělo bylo převezeno do anatomického ústavu v Plzni, kde pracoval mladý doktor Jaroslav Kos, vedoucí anatomického ústavu lékařské fakulty. Píkovy ostatky naimpregnoval a ukryl na dno kádě s konzervačním roztokem, kde byla i další těla, o která neměl nikdo zájem. Ta se používala k pitvání při výuce anatomie na lékařské fakultě. MUDr. Kos se rozhodl pro velmi odvážný čin. Heliodora Píku uchovat co nejdéle, aby mohl být v budoucnu pohřben, jak si zaslouží. Administrativně se těla zbavil, když k jedné rakvi s odpitvaným tělem, která putovala do krematoria přidal úmrtní list Heliodora Píky. V této době věřil, že komunisté nebudou dlouho vládnout.¹⁵⁷

¹⁵⁵ KRIST, M., RICHTER, K.: *Soumrak svědomí: příběh generála Píky, popraveného roku 1949 v plzeňské věznici*, s. 66.

¹⁵⁶ KRIST, M., RICHTER, K.: *Soumrak svědomí: příběh generála Píky, popraveného roku 1949 v plzeňské věznici*, s. 68.

¹⁵⁷ KRIST, M., RICHTER, K.: *Soumrak svědomí: příběh generála Píky, popraveného roku 1949 v plzeňské věznici*, s. 68.

4.7 Situace ve společnosti po justiční vraždě

Krutý rozsudek na H. Píkou patřil mezi první z řady vykonstruovaných krvavých procesů komunistické totalitní moci. Po něm následovalo takové množství politických procesů a nezákonností, které poznamenali život celé společnosti. Tvrdě prosazované změny při budování socialismu postihly všechny skupiny obyvatel. Komunistický režim potlačoval občanská práva, svobodu myšlení, ničil kulturní a národní tradice. Vzniklá situace vytvářela přetrvávající napětí mezi obyvateli a vzájemné podezřívání. Občané byli permanentně přesvědčováni o nutnosti opatření, které vláda činila. Politické procesy ohromily, ale i ochromily společnost svojí krutostí a rozsahem, vyvolaly psychózu strachu a tím občany nutily k poslušnosti. Proto ani po popravě generála Píky nedošlo k výraznějším protestům ve společnosti.¹⁵⁸

Stejně reakce se objevily, jak v československé i v zahraniční armádě všichni zůstali šokováni z Píkovy násilné smrti.¹⁵⁹ Nemohli uvěřit, že takový přímý, poctivý a čestný člověk, válečný hrdina, generál, nositel desítek vyznamenání byl opravdu popraven. *„Generál František Moravec na Píku později vzpomíná: To byl opravdu ryzí charakter, obratný, vzdělaný a nebojácný, zcela oddaný demokratickým ideám a naprosto loajální k prezidentovi. V nesnadném prostředí manévroval velmi prozíravě, snaže se vyzískat pro naši věc co nejvíce – ovšem jeho hlas byl hlasem volajícího na poušti. Byl to můj dávný přítel a za jeho moskevského pobytu byli jsme ve stálém písemném styku. Ani Sověty mu nemohly upřít zásluhy o společnou věc, a daly proto po skončení války souhlas k jeho jmenování podnáčelníkem hlavního štábu...“*¹⁶⁰.

¹⁵⁸ KAPLAN, K.: *Nekrvavá revoluce*, s. 386.

¹⁵⁹ KRIST, M., RICHTER, K.: *Soumrak svědomí: příběh generála Píky, popraveného roku 1949 v plzeňské věznici*, s. 66.

¹⁶⁰ FRANCEK, J., RICHTER, K.: *Zločin a trest v českých dějinách*, s. 399.

Nastoupila tvrdá cenzura. Generál Píka a spolu s ním i další (Kratochvíl, Inger, Přikryl, Lukas...) byli téměř vymazáni z našich dějin. Fotografie v archívech měly razítko „ZÁVADNÉ.“ Knihy například „Z Buzuluky do Prahy“, H. Píku zmiňují jen v krajním případě.¹⁶¹

4.8 Roky nadějí a čekání na generálovu rehabilitaci

V roce 1953 po smrti Stalina i Gottwalda se politická situace v Československu trochu uklidnila, generál Svoboda se vrátil na scénu jako poslanec. Došlo ke změnám ve společnosti, přišlo Pražské jaro roku 1968 a Svoboda se stal prezidentem. Syn Milan Píka s JUDr. Rastislavem Váhalou cítili, že přišel vhodný čas k zahájení kroků v případě rehabilitace.¹⁶²

V této chvíli se rodina dozvěděla, že tělo generála Píky je ukryto v anatomickém ústavu v Plzni u profesora Kose. S nadějí a očekáváním spěchali vyzvednout uložené generálovy ostatky a doufají, že nyní téměř po 20. letech dojde k pohřbu. Přišlo však zklamání, tělo nenašli. Profesor Kos vše vypátral, na svědomí měl tuto ztrátu asistent Novák, když v roce 1957 našel Píkovo tělo na dně kádě s konzervačním roztokem, nechal ho v krematoriu anonymně zpopelnit označené jiným jménem. Po roce byl pravděpodobně popel vysypán na rozptylové loučce na plzeňském ústředním hřbitově. Všichni si uvědomili jaký hrdinský čin profesor Kos udělal, kdyby došlo k prozrazení mohl skončit jako vězeň v komunistickém lágru.¹⁶³

¹⁶¹ KRIST, M., RICHTER, K.: *Soumrak svědomí: příběh generála Píky, popraveného roku 1949 v plzeňské věznici*, s. 70.

¹⁶² BENČÍK, A., RICHTER, K.: *Vražda jménem republiky: tragický osud generála Heliodora Píky*, s. 40.

¹⁶³ KRIST, M., RICHTER, K.: *Soumrak svědomí: příběh generála Píky, popraveného roku 1949 v plzeňské věznici*, s. 72.

4.8.1 Rehabilitace

Začátkem roku 1968 povolily státní orgány na základě nově zjištěných skutečností a nových svědectví obnovu procesu rehabilitace generála Píky. V roce 1968 byl přijat nový zákon číslo 82/68 Sb. tzv. rehabilitační. Tento zákon usnadnil projednávání nových skutečností, zprostil svědky mlčenlivosti a byly odtajněny spisy a materiály. Soudním řízením u Vyššího vojenského soudu v Příbrami a Praze začíná projednávání rehabilitace. K soudnímu líčení je vypracován nový objektivní znalecký posudek na Heliodora Píku a jeho činnost vojenskými historiky Benčíkem a Navrátillem. Ten vyvrací a uvádí na pravou míru posudek z roku 1949 vypracovaný plukovníkem Zadinou, který vedl k odsouzení Píky.¹⁶⁴

V hlavním líčení je vyslechnuto mnoho svědků, kteří již mohli hovořit zcela podle pravdy. Svědkyně Ludmila Řičicová – Uhlířová, která byla v roce 1949 jako nepohodlná osoba odsouzena a zavřena do vězení na více jak 8 let, podala svědectví o falšování a protizákonných postupech tehdejšího státního aparátu. Ke svědecké výpovědi je předvolán i generál Svoboda a odborníci vojenské historie, kteří mají značný vliv na výsledek rozsudku. Dne 13. 12. 1968 soud na základě předložených důkazů, posudků a svědectví rozhodl, že *„Obžalovaný generál Heliodor Píka ... zprošťuje se podle § 226 pís. a) trestního řádu v plném rozsahu obžaloby bývalého státního prokurátora v Praze ... protože nebylo prokázáno, že se staly skutky, pro něž byl stíhán.“*¹⁶⁵

Tímto byl generál Heliodor Píka 13.12. 1968 po právní stránce plně rehabilitován, konečně mu byla navracena vojenská čest. K rehabilitaci generála Píky jako občana došlo, až v 90. letech, kdy

¹⁶⁴ BENČÍK, A., RICHTER, K.: *Vražda jménem republiky: tragický osud generála Heliodora Píky*, s. 43-44.

¹⁶⁵ KRIST, M., RICHTER, K.: *Soumrak svědomí: příběh generála Píky, popraveného roku 1949 v plzeňské věznici*, s. 74-75.

se vrací do historie dějin našeho státu. Veřejnost se konečně dozvěděla vše o jeho životě a smrti, v červenci 1989 byla odhalena pamětní deska na rodném domě v obci Štítině. Po sametové revoluci, už akcím a pietním setkáním nic nebránilo a začali se uskutečňovat na mnoha místech naší republiky. V Plzni na Slovanech má Heliodor Píka pomník, který byl odhalen v červnu 1993. Je po něm též pojmenováno náměstí a na plzeňském hřbitově má památník od června 1999, kde se konají slavnostní vzpomínkové akce.¹⁶⁶

¹⁶⁶ BENČÍK, A., RICHTER, K.: *Vražda jménem republiky: tragický osud generála Heliodora Píky*, s. 369.

5 ZÁVĚR

Pro přehledné představení vývoje českého vězeňství jsem k problematice přistupovala i v rámci světového vězeňství a s ním spojených nejznámějších penologických systémů, které jsem stručně představila. Poukázala jsem také na rozdíly vězeňského systému s ohledem na sociální hlediska odsouzených v dnešní době a v minulosti. Vězeňství obecné či v kontextu českých zemí se v průběhu svého vývoje prolínalo a vzájemně ovlivňovalo. Za důležitý pokrok považuji cestu od trestu smrti až k jeho zrušení, která vedla k humanizaci a reformám ve vězeňství. Nešlo však jen o krátkodobou záležitost, společnost prošla postupným uvědomováním hodnot lidského života. K počátkům humanizace vězeňství přispěl Josef II. vydáním zákoníku na základě osvícenské filosofie. Ten zrušil torturu a zavedl trest žalářem. Mezi další významné osobnosti, které měli značný podíl na reformách v českých zemích, patřil František Josef Řezáč. A to svými pokrokovými názory a spisy o vězeňství.

Reforma vězeňství nadále pokračovala v 19. století reorganizací a přestavbou pevností, klášterů a tvrzí na trestnice. Následně ministerstvo spravedlnosti přišlo s návrhem v roce 1869 vybudovat první novou trestnici v Rakousko-Uhersku. Jako nejvhodnější místo zvolili Plzeň-Bory, kde byla postavena v té době moderní a nejpokrokovější trestnice. Studium archivních materiálů jsem došla k závěru, že nejlépe se trestancům na Borech dařilo za éry ředitele JUDr. Kočího. Ten zavedl a prosazoval humanistické zásady a snažil se, aby se s vězni podle těchto pravidel zacházelo. Proto byl velmi oblíben. Především ředitelé, narozdíl od něho, dodržovali přísný vojenský řád, který uplatňovali i na celý chod trestnice. Při zpracování tohoto tématu jsem se pokusila popsat vznik vězeňské instituce a její dějiny.

Heliodor Píka byl významnou československou osobností vojenského, diplomatického a politického života v období první poloviny 20. století. Po maturitě se chtěl věnovat farmacii, ale jeho osud zásadně ovlivnila válka. Pro své schopnosti a nadání absolvoval prestižní vojenské školy ve Francii. Od této doby započala Píkova diplomatická kariéra. Studium odborné literatury jsem zjistila, že si v ní počínal velice obratně. Po okupaci Československa ho životní kroky přivedly do Sovětského svazu, kde jako náčelník vojenské mise se podílel na založení československé vojenské jednotky. Za tyto zásluhy byl povýšen. Po válce v srpnu 1945 se stal divizním generálem. Poté ve funkci zástupce náčelníka hlavního štábu pro zvláštní úkoly jednal s vojenskými diplomaty zahraničních armád. V roce 1946 nechává Heliodora Píku sledovat plukovník Reicin. V květnu příštího roku je generál zatčen a křivě obviněn na základě falešných dokumentů a kompromitujících materiálů z vojenské zrady, vyzvědačství a sabotáže. Píka se snažil obviněním bránit a lživá nařčení vyvracet, přesto byl shledán vinným a odsouzen k trestu smrti. Rozsudek byl vykonán 21. června 1949 ve věznici v Plzni na Borech. Historici se shodují, že nedošli k jednoznačnému závěru, proč Heliodor Píka musel zemřít. Karel Kaplan uvádí, že na odstranění Píky se podílela jak československá tak i sovětská zpravodajská místa.

Osobně se domnívám, že podporou a důsledným plněním úkolů exilové vlády Dr. Beneše a taktéž vystupováním proti požadavkům komunistů si generál Píka značně ublížil. Následný politický proces se stal důkazem toho, že totalitní režim to s likvidací nepřátel a změnami ve společnosti myslí vážně.

Původním záměrem bylo obsáhnout celou problematiku jak vězeňství, historie borské věznice, tak i života generála Heliodora Píky, ale vzhledem k velké rozsáhlosti se práce musela korigovat a nebylo možné vše postihnout v rámci rozsahu mé bakalářské práce.

6 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ

6.1 Prameny:

- Soukromý archiv Karla Kašpara, Plzeň, citováno z dopisu von Kollera okresním hejtmanům z 29. 9. 1869.
- Soukromý archiv Karla Kašpara, Plzeň, citováno z Technischer Befund z 3.9. 1870.
- Soukromý archiv Karla Kašpara, Plzeň, citováno z dopisu Jakuba Krásného c.k. státnímu zastupitelství z 30. 4. 1870.
- Městský archiv 2F3, Plzeň. Protokoly z jednání zastupitelství královského města Plzně, s. 387.
- Městský archiv 2F3, Plzeň. Protokoly z jednání zastupitelství královského města Plzně, s. 387.
- SOA Plzeň, Plzeň, fond Trestnice Bory, Správa budov trestnice pro muže v Plzni, k 1.6. 1926, sign.: Všeob. spisy 1878-1829, s. 348.
- SOA Plzeň, Plzeň, fond Trestnice Bory, Správa budov trestnice pro muže v Plzni, k 1.6. 1926, sign.: Všeob. spisy 1878-1829, s. 347-348.
- SOA Plzeň, Plzeň, fond Trestnice Bory, Správa budov trestnice pro muže v Plzni, k 1.6. 1926, sign.: Všeob. spisy 1878-1929, s. 347-348.
- SOA Plzeň, Plzeň, fond Trestnice Bory, Správa budov trestnice pro muže v Plzni, k 1.6. 1926, sign.: Všeob. spisy 1878-1929, s. 347-348.

- SOA Plzeň, fond Trestnice Bory, Přípis domácího komisaře trestnice pro muže v Plzni o výnosu ministerstva spravedlnosti 1062/18 a 147/18, sign.: Pres. 1917-1920.
- SOA Plzeň, fond Trestnice Bory, Personalstandausweis: Vlasák Karel, sign.: Osobní spisy úředníků 1878-1922.
- SOA Plzeň, fond Trestnice Bory, Periodische Qualifikationstabelle für das Jahr 1917 über Andreas Peschek, sign.: Pres. 1917-1920.
- SOA Plzeň, fond Trestnice Bory, Periodische Qualifikationstabelle für das Jahr 1917, MUDr. Jakub Brychta, sign.: Pres. 1917-20.
- SOA Plzeň, fond Trestnice Bory, služební pragmatika ministerstva spravedlnosti z 28. 1. 1921, sign.: Pres. 1917-1920.
- SOA Plzeň, Plzeň, fond Trestnice Bory, „Omladináři“, sign.: Osobní spisy vězňů 1894-1895.
- SOA Plzeň, fond Trestnice Bory, sign: Protokol o předání 220 politických vězňů SS Sturmbahnführerovi Lauhusovi ze dne 16.10. 1938.
- SOA Plzeň, Plzeň, fond Trestnice Bory, sign.: Pres. Návrh na úpravu dozorčí služby k 20.10. 1938.
- SOA Plzeň, Plzeň, fond Trestnice Bory, sign.: Pres. Zavedení denního pořádku podle § 34-35 k 19.10. 1938.
- SOA Plzeň, Plzeň, fond Trestnice Bory, sign.: Pres. Stav vězeňské stráže k 20.10. 1938.

6.2 Literatura:

- BENČÍK, Antonín a Karel RICHTER. *Vražda jménem republiky: tragický osud generála Heliodora Píky*. 3. vydání, nově doplněné. Překlad Vladimír Čadský. Praha: Ostrov, 2006, 383 s. ISBN 80-862-8947-8.
- BENČÍK, Antonín a Karel RICHTER. *Tragický osud generála Heliodora Píky: portrét československého vojáka a diplomata*. 3. vydání, nově doplněné. Překlad Vladimír Čadský. Praha: Ministerstvo obrany ČR - AVIS, 2001, 288 s. ISBN 80-727-8105-7.
- BĚLOHLÁVEK, Miloslav. *Plzeňská předměstí: sborník prací studentů a absolventů katedry historie FPE ZČU*. 1. vydání. Editor Jiří Stočes. Plzeň: Nava, 1997, 134 s. ISBN 80-721-1003-9.
- BLÁHOVÁ, K.: *Komunikace a izolace v české kultuře 19. století: sborník příspěvků z 21. ročníku symposia k problematice 19. století, Plzeň, 8.-10. března, 2001*. 1. vydání. Praha: KLP, 2002, 475 s. ISBN 80-859-1788-2.
- ČAPKA, František. *Dějiny českých zemí 1800-1918: sborník příspěvků z 21. ročníku symposia k problematice 19. století, Plzeň, 8.-10. března, 2001*. 1. vydání. Editor Jiří Stočes. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2003, 228 s. ISBN 80-210-3078-X.
- Dějiny Plzně. 1, Od počátků do roku 1788 / autor: kolektiv, vedoucí Miloslav Bělohlávek. 1. vydání, Plzeň: Západočeské nakladatelství, 1965, 354 s. ISBN nevedeno.
- Dějiny státu a práva v Československu / Václav Vaněček. 1. vydání. Praha : Orbis, 1964, 616 s. ISBN nevedeno.
- DOUŠA, Jaroslav a Karel RICHTER. *Dějiny Plzně v datech: od prvních stop osídlení až po současnost*. 1. vydání. Překlad

Vladimír Čadský. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2004, 787 s. ISBN 80-710-6723-7.

- FOUCAULT, Michail a Karel RICHTER. *Dohlížet a trestat. Kniha o zrodu vězení: portrét československého vojáka a diplomata*. 1. vydání. Překlad Vladimír Čadský. Praha: Dauphin, 2000, 427 s. ISBN 80-860-1996-9.
- FRANCEK, Jindřich a Karel RICHTER. *Zločin a trest v českých dějinách: od prvních stop osídlení až po současnost*. 3. vydání. Překlad Vladimír Čadský. Praha: Rybka Publishers, 2002, 787 s. ISBN 80-861-8268-1.
- KAPLAN, Karel a Karel RICHTER. *Nekrvavá revoluce: od prvních stop osídlení až po současnost*. 1. vydání. Překlad Vladimír Čadský. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2004, 787 s. ISBN 80-204-0145-8.
- KAŠPAR, Karel. Historie a vývoj vězeňství v Plzni. (nepublikovaný rukopis), nepaginováno.
- KAŠPAR, Karel. Z historie útvaru SNV Plzeň, Ústav SNV Plzeň, Plzeň, 1978. (nepublikovaný rukopis).
- KLABOUCH, Jiří.: *Staré české soudnictví (jak se dříve soudívalo)*. 1. vydání. Praha: Orbis 1967. ISBN neuvedeno.
- KRIST, Miloslav. *Soumrak svědomí: příběh generála Píky, popraveného roku 1949 v plzeňské věznici*. 1. vydání. Plzeň: M. Krist, 2009, 83 s. ISBN 978-80-904364-0-4.
- MAŘÁDEK, Vladimír. *Vězeňství*. 1. vydání. Ostrava: Ostravská univerzita, Pedagogická fakulta, 2005, 203 s. ISBN 80-736-8002-5.

- MONESTIER, Martin. *Historie trestu smrti: dějiny a techniky hrdelního trestu od počátků po současnost*. 1. vydání. Praha: Rybka Publishers, 1998, 405 s. ISBN 80-717-6812-X.
- NOVÝ, Ivan Hlaváček; Jaroslav Kašpar; Rostislav. *Vademecum pomocných věd historických*. 3. opravené a doplněné vydání. Jinočany: H, 2002. ISBN 80-731-9004-4.
- PALEČEK, Lukáš: *Stručná historie věznice Plzeň, Vězeňská služba ČR, Plzeň 2011*. (nepublikovaný rukopis).
- PÁNEK, Jaroslav a Karel RICHTER. *Dějiny českých zemí: od prvních stop osídlení až po současnost*. 1. vydání. Editor Oldřich Tůma. Překlad Vladimír Čadský. Praha: Karolinum, 2008, 487 s. ISBN 978-802-4615-448.
- *Prameny k dějinám vězeňství. Retroinformace*. 1. vydání. Praha: Státní ústřední archiv, 1994. 80 s. ISBN nevedeno.
- ŘEZÁČ, František Josef. *F. J. Řezáč - reformátor vězeňství a školství 19. století* / Jan Uhlík. 1. vydání. Praha : České vězeňství, 1997. 145 s. ISBN nevedeno.
- *Scamna super Misam 1: sborník prací studentů a absolventů katedry historie FPE ZČU*. 1. vydání. Editor Jiří Stočes. Plzeň: Západočeská univerzita, 2008, 185 s. ISBN 978-80-7043-731-5.
- SCHELLE, Karel a Karel RICHTER. *Československé dějiny státu a práva v dokumentech: od prvních stop osídlení až po současnost: I. díl, Období boje za státní samostatnost (1914-1918)*. 1. vydání. Editor Oldřich Tůma. Překlad Vladimír Čadský. Brno: Masarykova univerzita, 1993, 134 s. Edice učebnic Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, č. 41. ISBN 80-210-0594-7.

- SCHELLE, Karel a Karel RICHTER. *Československé dějiny státu a práva v dokumentech: od prvních stop osídlení až po současnost: II. díl, Ústavní systém (1918-1938)*. 1. vydání. Editor Oldřich Tůma. Překlad Vladimír Čadský. Brno: Masarykova univerzita, 1993, 314 s. Edice učebnic Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, č. 61. ISBN 80-210-0679-X.
- SCHELLE, Karel a Karel RICHTER. *Československé dějiny státu a práva v dokumentech: od prvních stop osídlení až po současnost: III. díl, Státní správa (1918-1938)*. 1. vydání. Editor Oldřich Tůma. Překlad Vladimír Čadský. Brno: Masarykova univerzita, 1993, 305 s. Edice učebnic Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, č. 62. ISBN 80-210-0682-X.
- SCHELLE, Karel a Karel RICHTER. *Československé dějiny státu a práva v dokumentech: od prvních stop osídlení až po současnost: IV. díl, Organizace soudnictví, zahraniční politika, právní úprava ekonomiky*. 1. vydání. Editor Oldřich Tůma. Překlad Vladimír Čadský. Brno: Masarykova univerzita, 1993, 243 s. Edice učebnic Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, č. 66. ISBN 80-210-0730-3.
- SCHELLE, Karel a Karel RICHTER. *Československé dějiny státu a práva v dokumentech: od prvních stop osídlení až po současnost: V. díl, Druhá Československá republika (1938-1939)*. 1. vydání. Editor Oldřich Tůma. Překlad Vladimír Čadský. Brno: Masarykova univerzita, 1993, 231 s. Edice učebnic Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, č. 67. ISBN 80-210-0741-9.
- SCHELLE, Karel a Karel RICHTER. *Československé dějiny státu a práva v dokumentech: od prvních stop osídlení až po současnost: VI. díl, Období nesvobody (1939-1945)*. 1. vydání. Editor Oldřich Tůma. Překlad Vladimír Čadský. Brno: Masarykova univerzita,

1993, 285 s. Edice učebnic Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, č. 68. ISBN 80-210-0746-X.

- ŠEDIVÝ, Zdeněk a František ŠEDIVÝ. *Bory - Mírov: dějiny a techniky hrdelního trestu od počátků po současnost*. 1. vydání. Překlad Vladimír Čadský. Praha: Eva, 2008, 143 s. ISBN 978-80-254-5533-3.
- TAUŠEK, Pavel: Dějiny věznice Bory, diplomová práce, Fakulta pedagogická Západočeské univerzity, Plzeň 2005, vedoucí práce: prof. PhDr. Jan Kumpera, CSc.
- TOMEK, Prokop a Alena NOVÁKOVÁ. *Dvě studie o československém vězeňství 1948-1989: vývoj systému agenturní činnosti ve vězeňských zařízeních československého komunistického režimu 1948-1989: budování a vývoj věznic StB v období 1948-1952*. 1. vydání. Překlad Vladimír Čadský. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2000, 86 s. ISBN 80-902-8850-2.
- UTITZ, Bedřich. *Neuzavřená kapitola: politické procesy padesátých let*. 1. vydání. Praha: Lidové nakladatelství, 1990, 133 s. ISBN 80-702-2091-0.
- VÁHALA, Rastislav a Alena NOVÁKOVÁ. *Smrt generála: dějiny a techniky hrdelního trestu od počátků po současnost*. 1. vydání. Překlad Vladimír Čadský. Praha: Melantrich, 1992, 189 s. ISBN 80-702-3124-6.
- Vězenství v posavadních způsobech svých: [s návrhem o zdárnějším trestání a polepšování zločinců] / František Josef Řezáč; doslov k obnovenému vydání napsal Jan Uhlík. [Praha: Vězeňská služba České republiky], 1995. 11 s. ISBN nevedeno.

- VESELÝ, Zdeněk a Alena NOVÁKOVÁ. *Dějiny českého státu v dokumentech: dějiny a techniky hrdelního trestu od počátků po současnost*. 2. rozšířené a upravené vydání. Překlad Vladimír Čadský. Praha: Epoque, 2003, 495 s. ISBN 80-86328-26-0.
- VLČEK, Eduard. *Dějiny trestního práva v českých zemích a v Československu*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 1993, 67 s. Edice učebnic Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, č. 81. ISBN 80-210-0791-5.
- ŽÍDEK, Leo. *Psáno před popravou: sedm příběhů nenávisti a lásky*. 1. vydání. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 2005, 53 s. ISBN 80-726-6221-X.

6.3 Periodika, noviny:

- BAJCURA, Lubomír. Nástin periodizace dějin vězeňství v českých zemích v letech 1945-1969. *In: České vězeňství*, roč. VI., č. 2-3 (1999).
- BURSÍK, Tomáš. Vězeňská zařízení. *Paměť a dějiny: PD*. 2008, II., č. 4. ISSN 1802-8241.
- Časopis České vězeňství. Praha: Vězeňská služba České republiky, [online], 1993-2011.
- Historická penologie (časopis Institutu vzdělávání - Kabinetu dokumentace a historie VS ČR) [online], 2003-2011.
- Sto dvacet let borské věznice II. *Plzeňský deník: deník Nová Pravda*. 1998, roč. 7, 152-177.
- Trestnice na Borech. *Plzeňské listy*. 1875, roč. 1, č. 19 (9. 5. 1875). Autor neuveden.

6.4 Internetové odkazy:

- Informační servis: Historie: Historie vězeňství. KÝR, Aleš. *Intranet VS ČR: Generální ředitelství* [online]. 16.02. 2010 [cit. 2012-04-09]. Dostupné z : <http://www.vscr.cz/generalni-reditelstvi-19/informacni-servis/historie-104/historie-vezenstvi>
- KAFKOVÁ, Alena. Přehled funkcionářů státní správy odpovědných za vězeňství... *Historická penologie* (časopis Institutu vzdělávání - Kabinetu dokumentace a historie VS ČR) [online]. 2004, roč. 2004, č. 5, [cit. 2012-04-06]. Dostupné z: http://www.ivvs.cz/_uploaded/files/43/HP05_2004.pdf
- KÝR, Aleš. Odkaz Františka Josefa Řezáče nejen českému vězeňství. *Historická penologie* (časopis Institutu vzdělávání - Kabinetu dokumentace a historie VS ČR) [online]. 2003, roč. 2003, č. 2, [cit. 2012-04-06]. Dostupné z: http://www.ivvs.cz/_uploaded/files/43/HP02_2003.pdf
- KÝR, Aleš. Památník Pankrác: Historická expozice: Utváření vězeňského systému. *Historická penologie* (časopis Institutu vzdělávání - Kabinetu dokumentace a historie VS ČR) [online]. 2003, roč. 2003, č. 1, [cit. 2012-04-06]. Dostupné z: http://ivvs.cz/_uploaded/files/43/HP01_2003.pdf
- KÝR, Aleš. Věznění a vězeňství. *Historická penologie* (časopis Institutu vzdělávání - Kabinetu dokumentace a historie VS ČR) [online]. 2006, roč. 2006, č. 1, [cit. 2012-04-06]. Dostupné z: http://ivvs.cz/_uploaded/files/43/HP01_2006.pdf

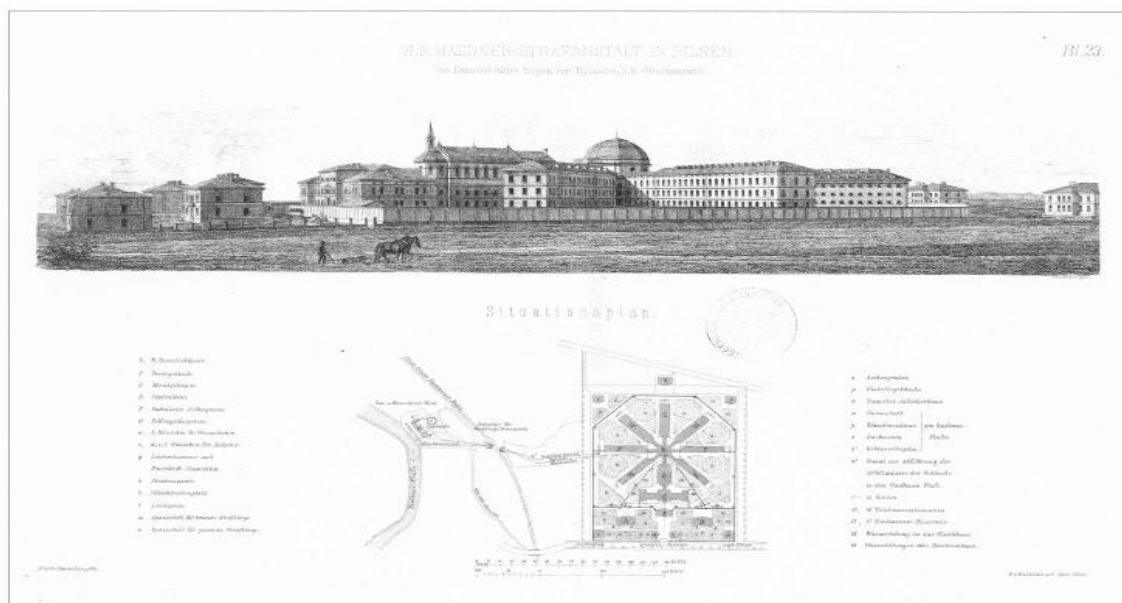
7 RESUMÉ

7.1 Summary

Bory Prison is situated on the outskirts of Plzeň and belongs to outstanding historical buildings. It became the first prison institution that was built up on the basis of progressive ideas in the second half of the 19. century and ranked among the greatest prisons in Bohemia. The first approach of my work was getting acquainted with a history of Czech imprisonment and punishment in the context of current imprisonment development and establishing issues that have influenced Plzeň Prison. The main aim of my work was drawing of coherent picture of Plzeň Prison history : beginning from the first designs of the building, building realization, starting of the run, getting acquainted with working of particular sections and execution of punishment, ending with execution of general Píka. There was the first unexpected miscarriage assassination on the territory of socialist Czechoslovakia in 1949 – in historical period of Bory Prison, that was unusual in Plzeň. The third part of my work deals with the life of general Píka : his birthday, student years, military missions and diplomatic successes. It describes his tragic destiny, circumstances concerning his execution, state of a society and his final successful rehabilitation.

8 PŘÍLOHY

Příloha číslo 1

Celkový pohled na c. k. trestnici pro muže v Plzni a její situační plán, Allgemeine Bauzeitung (1881).

Příloha číslo 2

Nejstarší pohled na c. k. trestnici pro muže v Plzni (1878).

Zdroj: PALEČEK, Lukáš: Stručná historie věznice Plzeň, Vězeňská služba ČR, Plzeň 2011. (nepublikovaný rukopis).

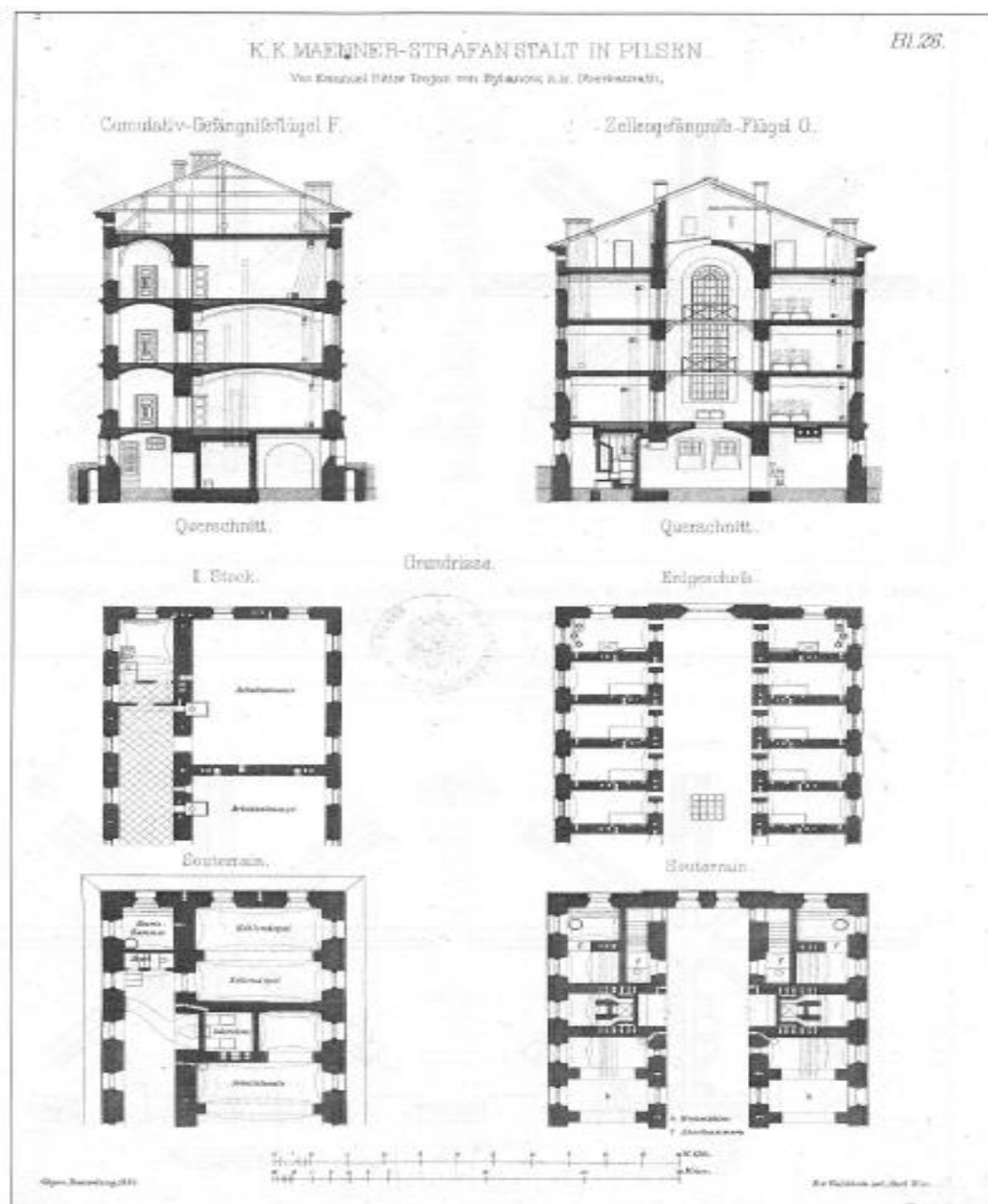
Příloha číslo 3

Areál věznice Bory.

Zdroj: Věznice Bory [online]. [citováno 2012-04-23]. Dostupné z WWW:
<http://veznicebory.wz.cz/obrazky/>

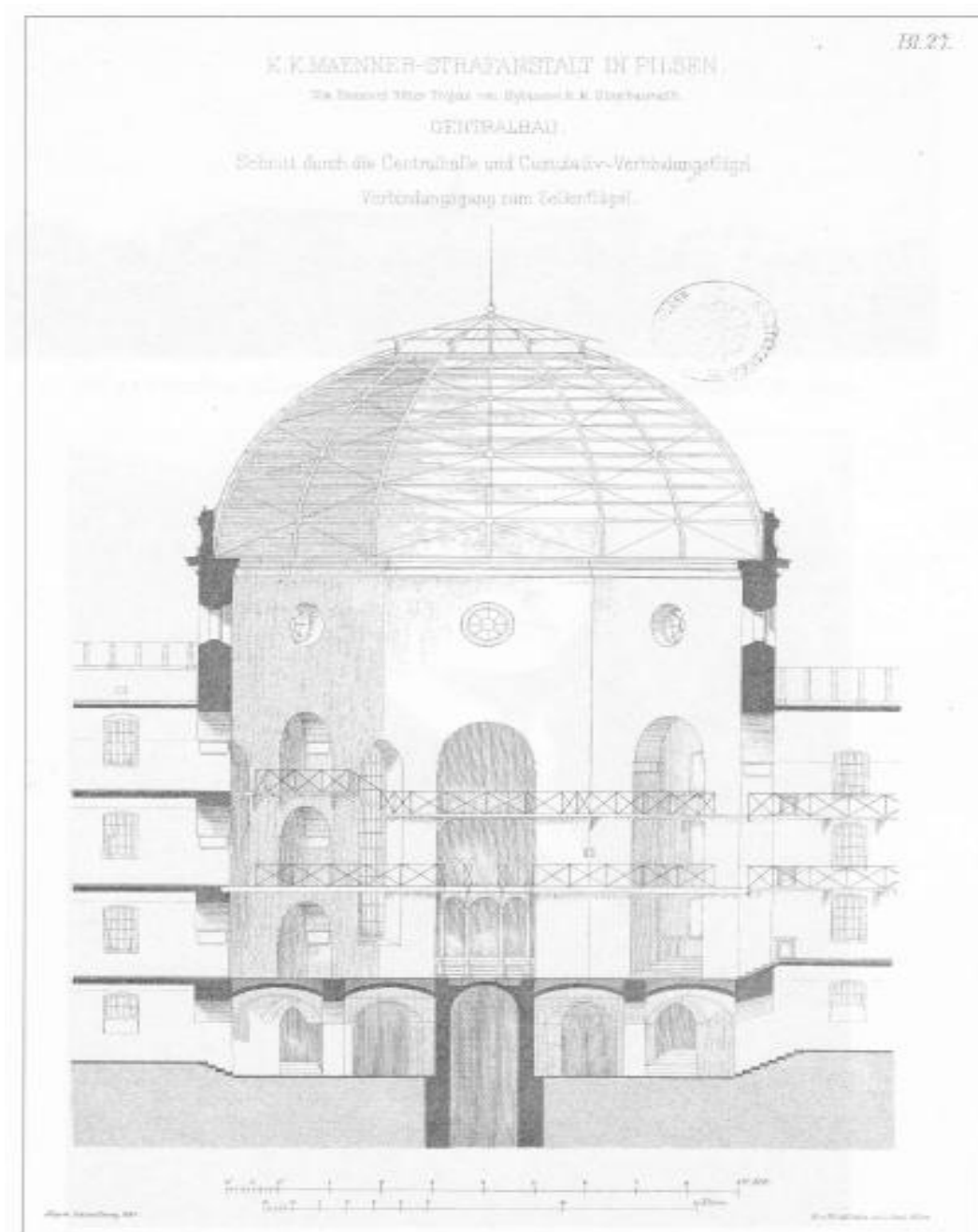
Příloha číslo 4

Průřez jednotlivými křídly c. k. trestnice pro muže v Plzni,
Allgemeine Bauzeitung (1881).

Zdroj: PALEČEK, Lukáš: Stručná historie věznice Plzeň, Vězeňská služba ČR, Plzeň 2011. (nepublikovaný rukopis).

Příloha číslo 5

Průřez centrální budovy c. k. trestnice pro muže v Plzni,
 Allgemeine Bauzeitung (1881).

Zdroj: PALEČEK, Lukáš: Stručná historie věznice Plzeň, Vězeňská služba
 ČR, Plzeň 2011. (nepublikovaný rukopis).

Příloha číslo 6

První ředitel plzeňské věznice Julius Schnabel (1878 - 1895).

Zdroj: PALEČEK, Lukáš: Stručná historie věznice Plzeň, Vězeňská služba ČR, Plzeň 2011. (nepublikovaný rukopis).

Příloha číslo 7

Generál Heliodor Píka

Zdroj: BENČÍK, Antonín a Karel RICHTER. *Vražda jménem republiky: tragický osud generála Heliodora Píky*. 3. Praha: Ostrov, 2006, s. 193.

Příloha číslo 8

Dopis na rozloučenou:

Poslední dopis divizního generála Heliodora Píky, který napsal těsně před popravou ve věznici na Borech.

„Drahé manželce, drahým dětem Táničce a Milanovi i drahým přátelům.

Milovaní, nejdraší, před strašně a hrůzně tragickými okamžiky stojím klidný, vyrovnaný s čistým svědomím a s vědomím, že – přes mnohé chyby – jsem své povinnosti plnil co nejsvědomitěji a co nejpoctivěji. Jsem přesvědčen, že nejde o justiční omyl, vždyť vše je tak průhledné – že jde však o politickou vraždu, přece však rád přinesu tuto násilnou oběť, bude-li sloužit k uklidnění v národě, k jeho sjednocení. Není ve mně zloby, nenávisti ani pomstychtivosti, snad toto moji protivníci chtějí využít k dosažení jednoty, – studí mne však hořká lítost nad tím, že zmizela spravedlnost, pravda, – snad jen dočasně – a šíří se nenávist, mstivost, zmizel smysl pro snášelnost, pro svobodu myšlení a projevu. Jen lehce se pravda úplně překroutila v pravý opak a není dovoleno dáti jediného svědectví a důkazu k obhájení pravdy. Je mi líto, že strach ovládl většinu lidí, že se neodvažují říci pravdu neb alespoň neříci vyloženou lež buď z donucení nebo z konjunkturismu. Kam že zmizela poctivost a odvaha? Kam zmizelo naše „Credo“ – zděděné od M. J. Husa a T. G. Masaryka – které jsme tak hrdě sobě i světu připomínali? – Pravdu! Je to soumrak národního svědomí nebo už temno svobody a lidských práv? Ne, nemohu uvěřit, neboť génus národa je věčný, přetrvává i bouří a nedá zahynouti!

Netruchlete pro mne, svědomí mne nehryže, netrpím příliš pod krutou ranou osudu. Myslím na Vás, moji nejdraší, myslím i na dobré a věrné přátele, myslím na celý národ, který již tolik vytrpěl, je mu třeba klidu k posílení, neboť bude stále vysazen nebezpečím. Náš malý národ bude věčně sousedit s nebezpečím 80 milionů Němců, proto si nesmíme dovolit vnitřní rozkol, rozbroje, nesnášelnost a nové Lipany. Jen úcta k mínění druhého, vzájemné pochopení, svoboda přesvědčení jak náboženského, tak politického může udržeti jednotu a svornost národa a tím jeho sílu. Toto musí být cílem všeho vašeho snažení, přesvědčujte k dobré vůli, sjednocujte. Věci národa, jeho blahobytu a bezpečnosti jsou společné všem; v tomto se vždy shodnete. Může to být i formou politickou, v plné rovnosti všech zajistit štěstí a blahobyt národa. Může to být i formou a cestou komunismu, který je ideově nejvýše, je však podmíněn vysokou morálkou, uvědoměním každého jednotlivce, že je jeho

přírozenou a nejvyšší povinností nezištně pracovat pro celek, dát všechny síly i duševní schopnosti a mravní hodnoty do práce pro všechny. K tomu je však lidí ještě hodně a hodně vychovávat, než dojdeme k uskutečnění největšího pokroku. Zdaří se to, věřím, ale jen výchovou, nikoliv násilím. Pokrok je nezadržitelný, je to zákon přírody, zdokonalování, věřím v úspěch evoluční – výchovou. Ostatně forma politická není nezměnitelná, režimy žijí a mizí, jen národ je věčný.

Pokud jde o můj „zločin“, který má smýt krev, věřte, že v těchto tragických dnech nezatěžuji svědomí hříchem a lží, když Vám pravím, že jsem zcela nevinný a že se za mne nemusíte stydět. Vězte, že jsem obhajoval ze všech sil, všemi použitelnými prostředky a schůdnými cestami svůj národ, náš stát a jeho nezávislost, a že jsem se vystříhal vždy všeho, co by mohlo národu a státu uškodit. Ve válce jsem se snažil sjednotit veškeré úsilí všech proti hitlerismu, aby národ byl co nejrychleji osvobozen. Spojil jsem se se všemi, kteří nám v tomto úkolu pomáhali. Řešit věci vnitřní a stranické politiky jednak nepříslušelo vojáku, nýbrž národu doma, jednak nesměli jsme se tím oslabovat a rozpolcovat. Věřil jsem prezidentu republiky, plnil jsem rozkazy vlády a nadřízených – jako poctivý voják, jenž měl to štěstí svobodně bojovat za ujařený národ. Dokumenty, svědkové a historici později jasně dokáží, že jsem udržoval víru v Sovětský svaz a jeho vítězství po celou válku a první dvě léta jediný snad vůbec, v době, kdy celý svět nevěřil a očekával zhroucení SSSR. Když moje předvídání se vždy v kritických dobách splnila, nabývali ve spojeneckém světě taktéž důvěry a účinně Sovětskému svazu pomáhali. Historie se nedá tak lehce zfalšovat.

Dále mně věřte svatě, že to, co mi vytýkají za velezradu, bylo moje úsilí rozbít pomluvy a válečnou psychosu, hájil jsem Sovětský svaz i ČSR, jejich mírumilovnou politiku, že jsem šířil důvěru k nám i k našemu socializačnímu programu, že jsem šířil ovzduší důvěry nutné pro mezinárodní porozumění, pro vzájemnou úctu mezi národy a pro zachování míru, a vystříhal jsem se všemu, co by mohlo poškodit zájmy státu. Nedorozumění mezi národy a válka – toť největší zlo, které přináší nenahraditelné ztráty, často zkázu i vítězi. Válka je odůvodněna jen pro záchranu národní svobody, pro obranu nezávislosti, k obraně existence národa.

O procesu vám jednou poví obhájcové, nechci se zde zabývat tendenčností, snad mstou, buďte přesvědčeni, že jsem jen pro národ, pro celek žil, věřte, že i v přesvědčení – že přináším oběť svému národu – že klidně budu umírat.

Nejdražší moji, ženo Milko, dceruško Táničko a synu můj Milane, odpusťte mi, že jsem se málo staral o vás, když jsem se domníval býti ve službách

celku. Osud vám to vynahradí, nezoufejte a neplačte, – věřte. Rozségejte snášenlivost a lásku mezi lidem. Jedině proti vám jsem se prohřešoval, když jsem vás zanedbával.

Drahý můj synu, služ věrně našemu národu, buď člověkem, to je, buď dobrým k lidem, buď pojítkem v nedorozuměních, snaž se odvrátit rozkol. Buď laskavý a pomáhej lidem. Ale věnuj se více rodině, než jsem to dělal já, neboť dnes všichni ze mne nevinně trpíte. Prosím, prosím, odpustte mi.

Líbám vás všechny a horoucně, jen se pro mne netrapte.

Váš Hela, otec¹⁶⁷

¹⁶⁷ BENČÍK, A., RICHTER, K.: *Vražda jménem republiky: tragický osud generála Heliodora Píky*. 3. Praha: Ostrov, 2006, s. 5-6.